

Författarnas Österbotten

Platser, miljöer & fenomen
ur den svenskösterbottniska litteraturen

1

2

3

4

5

6

Författarnas Österbotten

Del 4

REDAKTÖR:

Carola Harmaakivi

REDAKTIONSRÅD:

Alice Lillas

Vivan Lygdbäck

Carita Nyström

Maria Sandin

Ulla Sweins-Haustein

KulturÖsterbotten

Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur

2012

UTGIVEN AV
KulturÖsterbotten
Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur
Handelsplanaden 23 A
FI-65100 VASA

www.kulturosterbotten.fi/brostdoner
www.kulturosterbotten.fi/forfattare
info@kulturosterbotten.fi

Citaten publiceras med tillstånd av författarna
© Författarna (citaten) och KulturÖsterbotten (övrigt)

Bilder: Carola Harmaakivi, KulturÖsterbotten (om inte annat anges)
Grafisk formgivning och ombrytning: Carola Harmaakivi, KulturÖsterbotten

Tryck: Waasa Graphics, Vasa (03/2012)
Upplaga: 8.000 ex

ISSN: 1798-0801

Publikationen har utkommit med stöd av:

Statens
litteraturkommission

Svenska
kulturfonden

Svenska folk-
skolans vänner

Svensk-Österbottniska
samfundet

Aktia

Aktiastiftelsen
Vasa

Innehåll

Förord: Som alla bra källor	5
Erik Ågren: Men det slutade oftast med att hon läste ändå	6
Ralf Andtbacka: Ruiner av den gamla flyghangaren	8
Torsten Bergman: Analogi	10
Greta Blomqvist: Ljuset mot din kind	12
Christer Boucht: Petalaxflicka lärare i engelska i Nome	14
Thomas Brunell: Du växer dig allt större	16
Tomas Mikael Bäck: En typisk gammal Vasa-konstruktion	18
Jens Enqvist: Där hav och strand möts	20
Yvonne Hoffman: Det var en typisk österbottnisk gård	22
Birgit Holma: De sista häxbålen	24
Kurt Högnäs: Speglingen ger substans	26
Brita Högnäs-Sahlgren: I backsluttningen utanför kyrkan	28
Stina Kackur: Akta sista stenen	30
Stig Kankkonen: ... och säljer makaroner	32
Hjördis Lund: Åtminstone en kommer levande hem från kriget	34
Ralf Långbacka: Det var mycket som skedde i Närpes på lördagskvällen	36
Roy Michelson: ... började gå upp mot paviljongen	38
Carina Nynäs: Så skall ske	40
Anni Nyström: Du ser nog skylten KANSA	42
Jörgen Rönnback: En stat i staten	44
Bror Rönnholm: Att skälla på månen	46
Anna-Lisa Sahlström: Infria Lenins förhoppningar om revolution	48
Åsa Stenwall-Albjerg: Vem e tu?	50
Nils-Börje Stormbom: Nu drar ja opp lukko	52
Wava Stürmer: Lämningar av stenåldersbosättning	54
Lars Sund: Fartygets destination: Sverige	56
Jan-Christer Wahlbeck: De bästa dikterna	58
Curt West: Österbotten	60
Leo Ågren: Kosmisk kalkyl	62
Författarregister	64

Som alla bra källor

”Finns det ännu stoff för en del 4?”

Den frågan fick redaktionsrådet för Författarnas Österbotten, när del 3 i skriftserien kom ut på våren 2011. I skriften ingick, precis som i de två första delarna, tjugonio illustrerade citat ur den svenskösterbottniska skönlitteraturen, citat som beskrev platser, miljöer och fenomen i Svenska Österbotten. Det hade alltså hunnit bli totalt åttiosju citat, och den som ställde frågan undrade uppriktigt om det alls gick att hitta ytterligare tjugonio lämpliga citat, för en fjärde del i serien.

Det gick det.

Den svenskösterbottniska skönlitteraturen är som alla bra källor: hur mycket man än öser ur den, fylls den alltid på igen. Varje år rinner det till en imponerande mängd nya verk i den litterära källan, och många av dem uppmärksammas stort. Ralf Andtbacka och Kurt Högnäs var år 2011 med sina respektive diktsamlingar nominerade för Runebergspriset. Wava Stürmer nominerades för Yles lyrikpris Den dansande björnen. Tollanderska priset, Svenska litteratursällskapets mest prestigefyllda pris, gick år 2011 till lyrikern Kurt Högnäs. Året innan hade det gått till Ralf Långbacka. På Runebergsdagen år 2012 prisbelönade Svenska litteratursällskapet ytterligare fyra svenskösterbottniska författare: Henrik Jansson, Christel Sundqvist, Åsa Stenwall och Nils Erik Forsgård. Gösta Ågren nominerades år 2012 för Nordiska rådets litteraturpris. Förteckningen över litterära pris och utmärkelser kunde göras ännu längre.

Så visst fanns det stoff för en fjärde del i serien. Det fanns hur mycket stoff som helst.

Författarnas Österbotten är en guide till litterära platser, miljöer och fenomen i Svenska Österbotten. Avsikten med skriftserien är att inspirera Dig, bästa läsare, att betrakta Din närmiljö med författarens ögon och börja läsa, fortsätta läsa, aldrig sluta läsa. Serien fick sin början på våren 2009. Sedan dess har skriften kommit ut en gång om året.

I år inleds vår litterära rundvandring i Lippjärv i Nykarleby, i bröderna Ågrens barn-domshem, där modern gjorde det som alla föräldrar borde göra, ofta och mycket: läste för sina barn. Det var andakt i backstugan, när mor Olga slog sig ner och läste högt i eldskenet från spisen. Livet i stugan var fattigt, men det litterära arv som Olga gav sina barn var större än någon materiell rikedom. Arvet förvaltades väl: alla barn i syskonskaran blev författare.

Vår litterära resa går sedan vidare via Kronoby och Kevlax till fiskehamnen i Kaskö. Innan vi vet ordet av har vi hamnat på andra sidan jorden, i Nome i Alaska. Sedan återvänder vi till Österbotten och paddlar nerför Nykarleby älv, stiftar bekantskap med den österbottniska gården och går runt, runt, runt i en jungfrudans. Vi får läsa om häxjakten i Österbotten och hästens betydelse för vårt land under kriget. Vi får lära oss hur de bästa dikterna skrivs och hur vass användes förr i världen. Vi besöker Hundbacka stenåldersboplatz i Purmo, Karleby torg, Bennäs folkskola, Nedervetil kyrka, Stella Polaris-minnesmärket i Närpes och många, många andra platser.

När rundvandringen är slut, är vi tillbaka där vi började: i Lippjärv.

Författarnas Österbotten ges ut av KulturÖsterbotten vid samkommunen Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur (SÖFUK) som en del av litteraturprojektet Brösttoner. I projektets referensgrupp medverkar författaren Carita Nyström, undervisningsrådet Alice Lillas (Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur), bibliotekschef Ulla Sweins-Haustein (Korsholms kommun), redaktör Maria Sandin och kulturchef Vivan Lygdbäck (KulturÖsterbotten). Projektledare för Brösttoner och redaktör för Författarnas Österbotten är informationssekreterare Carola Harmaakivi (KulturÖsterbotten).

Välkommen med på rundvandring i Författarnas Österbotten!

Men det slutade oftast med att hon läste ändå

Olga sov om nätterna. Hennes snabbläsande gjorde, att hon hann läsa de tillgängliga böckerna vid dagsljus. Om mörkret någon gång hann upp henne, öppnade hon bara spisluckan och läste i eldskenet, medan hon kokade mat. Det hände också, att familjen bad henne läsa någon bok i skenet från kakelugnen, när de var utan olja. Hon protesterade alltid först och sade, att hennes ögon inte höll i eldskenet. Men det slutade oftast med att hon läste ändå.

Ur *Olga – historien om en mor* (2004) av Erik Ågren

Erik Ågren

Född: Ytterjeppo, Nykarleby 1924

Död: Korsnäs 2008

Erik Ågren var bara tretton år gammal när han började arbeta som skogshuggare. Sedan kom kriget. Innan han blev fri författare arbetade han i mer än tre decennier som bl.a. byggnadsarbetare, vaktmästare, landsvägsjobbare, gårdskarl och gjuteriarbetare.

Ågren debuterade som dramatiker och skrev ett flertal pjäser för scen, radio och TV. Han var grundande medlem i Författarnas Andelslag, där hans första bok *Sårad* kom ut år 1973. Boken gestaltade svåra upplevelser från kriget. Efter denna följde ett par romaner där han skildrade fabriksarbetarens vardag.

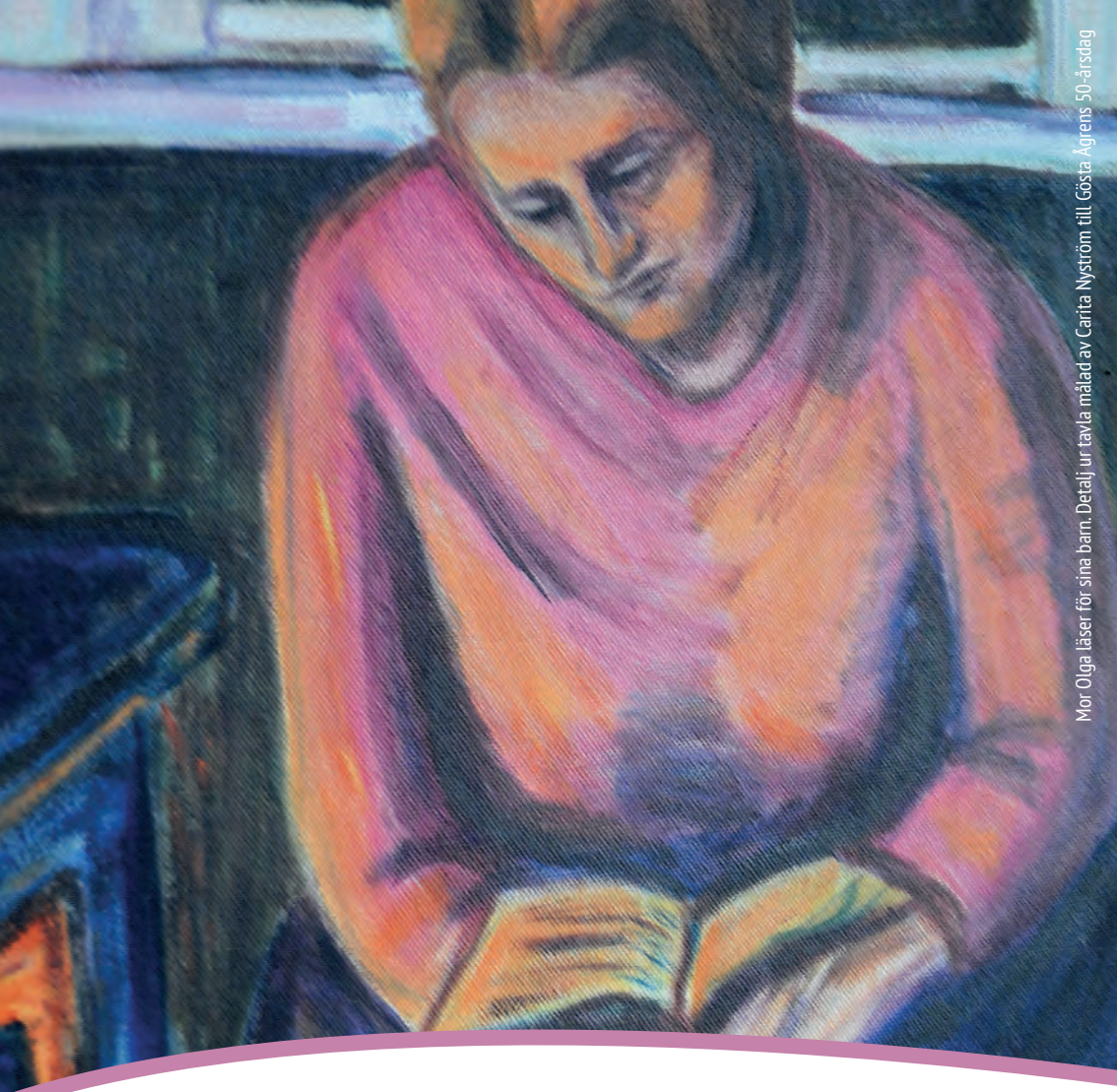
Förutom arbetarromaner och pjäser har Ågren skrivit bl.a. en barnbok, lyrik och skräcknovor. I början av 1980-talet bosatte han sig i Korsnäs, där han år 1984 grundade förlaget Hantverk tillsammans med hustrun och författarkollegan Carita Nyström.

I romanen *Olga – historien om en mor* (2004) tecknar Ågren ett kraftfullt och ömsint porträtt av sin mor. Boken återknyter till romanen *Edvin* (1991), som handlar om bröderna Ågrens uppväxt.

Erik Ågren var storebror till författarna Leo Ågren, Inga Ågren och Gösta Ågren. Läs mera om Gösta Ågren i Författarnas Österbotten del 1 s. 58–59 och om Leo Ågren på s. 62–63 i detta häfte!

KÄLLOR:

- Wikipedia: Erik Ågren (http://sv.wikipedia.org/wiki/Erik_Ågren)
- Nykarleby stadsbibliotek (www.nykarleby.fi/nagot-for-dig/biblioteken-i-nykarleby/forfattare-i-nykarleby/agren-erik/)
- Författarnas Österbotten 2 (2010), s. 58–59

Mor Olga läser för sina barn. Detalj ur tavla målad av Carita Nyström till Gösta Ågrens 50-årsdag

LÄSLUST är något av det finaste en förälder kan ge sitt barn. Det vidhåller litteraturpedagogen Susanna Ekström, som undervisar vid Lärarhögskolan i Stockholm.

Hur ger man då barnen läslust? Jo, genom att läsa högt för dem, ofta och mycket. Böcker stimulerar barns språkutveckling; det anser alla experter på området. Högläsning berikar ordförrådet, ger barnet ett bra uttal och en känsla för hur språket låter.

Barn som får höra böcker läsas blir dessutom ofta sugna på att själva lära sig läsa och berätta. Det är viktigt att barnen förstår att böcker skrivs av människor, för då inser barnen att de också själva kan skriva texter. Det stärker deras identitet som kreativa personer, vidhåller Ekström.

Högläsning för barn handlar självfallet inte enbart om inlärning. Det är också ett mycket trevligt sätt för barn och vuxna att umgås.

Läste högt för sina barn gjorde också mor Olga i den ågrenska backstugan i Lippjäv i Nykarleby. Familjen var fattig, men moderns passion för litteratur var ett andligt kapital utan like. Alla barn i den ågrenska syskonskaran – Erik, Leo, Inga och Gösta – växte upp till författare.

Högläsningen var andaktsstunder för familjen. Så här mindes Erik Ågren barndomens högläsning vid brodern Göstas 50-årsdag år 1986:

Mor läser. Äldsta pojken ligger på golvet med huvudet på tröskeln till mittrummet. Under köksbordet – på ett täcke – ligger två av mellanpojken. Far sitter vid bordet. Han har en klar tår i ögat och cigarrettens askpelare är bristningslång.

Mor läser. Sampo lappelill svävar bland de mörka skuggorna i köket. Han är dramatik, spänning och odödlighet.

Mor läser. Varmt och innerligt förmedlar rösten bokens blad till lyssnarna. Det är andakt i backstugan. Minsta pojken har glömt leken. Med trasdockan fastbiten i munnen lyssnar han.

Mor läser. Fönstren speglar elden i köksspisen.

Mor läser.

KÄLLA:

- Högläsning bästa vägen till läslust, Svenska dagbladet 25.1.2007 (www.svd.se/nyheter/idsidsidan/barn-och-unga/hoglasning-basta-vagen-till-laslust_194937.svd)

Ruiner av den gamla flyghangaren

Satan satan och förlåt gud förlåt gud
den som ljuger får suga på ormens stjärt
i graven det finns en hel värld det finns ruiner
av den gamla flyghangaren det finns hela lerduvor
ute på skjutbanan och de kan användas
som askfat om man inte slår sönder dem vi
slog sönder dem alla

Ur *Café Sjöjungfrun* (1999) av Ralf Andtbacka

Ralf Andtbacka

Född: Kronoby 1963

Bor: Vasa

Ralf Andtbacka är poet, kritiker och lärare. Debutverket *Öga för öga* kom ut år 1994. Två år senare kom *Bikupor om natten*. Andtbackas tredje diktsamling, *Café Sjöjungfrun* (1999), nominerades för Runebergspriset. *Wunderkammer* (2008) belönades av Svenska litteratursällskapet. Senast var han aktuell med *Magnetmemoarerna* (2011), som även den nominerades för Runebergspriset.

Andtbacka skriver poesi, alltid poesi. "Allt annat är slöseri med ord", har han förklarat. Hans noggrant övervägda ordanvändning har tagits väl emot: kritikerna karaktäriserar honom som tillhörande den absoluta gräddan av den finlandssvenska innovativa poesis.

År 2000–2005 verkade Andtbacka som länskonstnär i litteratur i Österbotten. Under sin tid på den posten startade han bl.a. den tvåspråkiga litteraturfestivalen Vaasa LittFest Vasa. År 2010 grundade Andtbacka tillsammans med författarkollegan Metha Skog förlaget Ellips.

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Söderströms förlag (www.soderstrom.fi)

BREDVIKEN I KRONOBY var under närmare trettio år ett övningsflygfält. Det var i slutet av 1920-talet som man började ha flygövningar på Bredviken. Flygkrigsskolan, som grundades i Kauhava år 1929, fick också snart behov av ett reservflygfält. Efter ett antal rekognoseringsflygningar beslöt man att bygga ett sådant på Bredviksfjärden, som är ett upplandningsområde.

På området fanns också en skjutbana för militärer och civila. ”Vi brukade plocka oanvända patroner och någon gång en lysrakett (jösses vad man hade tappat grejer i sanden!) som vi gjorde hemmagjorda bomber av”, berättar Ralf Andtbacka om sin barndomsmiljö.

Staten avyttrade flygfältsområdet på 1980-talet. Det enda som numera finns kvar är flyghangarens betongplatta och -pelare.

Det civila flygfältet i Kronoby – som sedan år 2010 heter Karleby-Jakobstad flygplats – togs i bruk år 1960. Det första flygplanet landade där den 1 november 1960. År 2011 uppgick passagerarmängden över Karleby-Jakobstad flygplats till totalt ca 95 000 personer. Det var en ökning på 18 procent från året innan.

KÄLLOR:

- Historien om de sex hemmanen i Brätö (Brätö byahemsförening, 2007)
- Ralf Andtbacka, e-postkorrespondens i september 2011
- Finavia (www.finavia.fi/medialle/tiedotearkisto/finavia_tiedotteet/finavia_tiedote?id=8008050)
- Kronoby kommun / Kaisa Karlström: e-postkorrespondens oktober 2011

Analogi

*Havens doft
är stark
som vinbärsbuskens
ånga,
än mer gemensamt
har de två,
den övergivna släntens
buske
vildnar och blir grov,
blir mer lik havet,
vid dess rot
begraven
är en ännu icke
dödad tid.*

Ur *En skiva lök* (1960)
av Torsten Bergman

KVEVLAX KYRKA byggdes år 1691–93 med bonden Hans Larsson Qweflan-der från Kvevlax som byggmästare. Kyrkan var då ett åttakantigt långhus, som byggnadshistoriskt sett är en alldeles speciell kyrkotyp. Båda huvudgav-larna var nämligen tresidigt avslutade med den påföljd att långhusets plan-form var en uttänjd åttkant.

När kyrkan år 1794–95 utvidgades till korskyrka och fick en lägre takresning, gick det gamla utseendet till stor del förlorat. Klockstapeln är från år 1757, prästgården från år 1782.

Torsten Bergman växte upp i prästgården i Kvevlax. ”Det var där, uppe i mitt rum på andra våningen, som jag skalade min lök”, berättade han hösten 2011 för sin författarkollega Carita Nyström.

KÄLLOR:

- Svenska Österbottens historia del 5, s.174 (Svenska Österbottens landskapsförbund, 1985)
- Evangelisk-lutherska kyrkan: Kvevlax församling (www.ev.lf/srk/kvevlax_forsamling/kyrkan-kirkko.htm)
- Natur- och kultursevärdheter i Vasa och Korsholm (www.sll.fi/pohjanmaa/vaasa/pa-svenska/natur%20och%20kultur)

Flygbild av Kvevlax, 1936

Torsten Bergman

Född: Kvevlax 1939

Bor: Karis, Raseborg

Torsten Bergman är tv-journalist och författare. "Jag vill övertyga andra om att det är viktigt att tänka, att alla saker har två sidor", har han sagt om sitt författarskap. Litteratur är för honom det enda sättet att gå lite djupare i tillvaron. "Tv har stundens effekt och lyckas sällan fördjupa saker. Genom litteraturen kan vi lära känna oss själva och varandra", har han sagt i en intervju.

Bergman debuterade år 1960 med diktsamlingen *En skiva lök*. Han har sedermera skrivit bl.a. biografiska och lokalhistoriska verk. Särskilt aktiv har han varit inom den lokalhistoriska forskningen. "Jag försöker dra mitt strå till stacken för att skapa intresse för det förflutna som har format oss", har han förklarat.

Bergman var senast aktuell med det lokalhistoriska verket *På besök hos Karis manskör* (2009) och som redaktör för den lokalhistoriska tidskriften *Ta Plats i Raseborg*.

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare! (www2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=79)

Greta Blomqvist

Född: Purmo, Pedersöre 1939

Bor: Jakobstad

Greta Blomqvist föddes vid Ejde i Överpurmo i en jordbrukarfamilj. Som 16-åring flyttade hon hemifrån och utbildade sig till mejerska. Mejeriet i Esse var hennes arbetsplats ända till år 1964.

Blomqvist debuterade år 1985 med diktsamlingen *Folket från norr*. Hon har sedermera gett ut nio böcker i flera genrer: lyrik, prosa, barnböcker... Senast har hon varit aktuell med biografien *Ester och Herman* (2008).

Blomqvist var under många år medlem av styrelsen för Författarnas Andelslag och Svenska Österbottens litteraturförening.

KÄLLOR:

- Pedersöre kommunbibliotek (www.pedersore.fi/index.php3?use=publisher&id=3603&lang=1)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

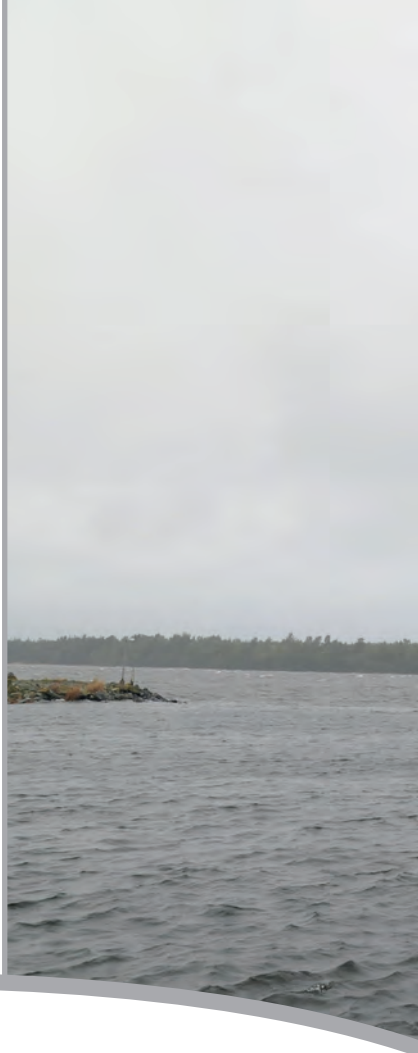
Ljuset mot din kind

Du anar det inte
där du står i profil och ser
oavvänt mot havet
väntar alldeles stilla

Molnen kommer och går
ger ditt ansikte skuggor
Men så

ljuset mot din kind, reflexer
från dina ögon som plötsligt
upptäcker fiskebåten komma
puttrande långt ute på fjärden

Ur *Pantrarnas berg* (1994) av Greta Blomqvist

FISKERINÄRINGEN I ÖSTERBOTTEN är betydande i nationell jämförelse. Nästan en tredjedel av landets alla yrkesfiskare finns i Österbotten, och de står för ungefär hälften av landets alla sikfångster i havsområdet och en tredjedel av alla strömmingsfångster. Det är i huvudsak fråga om kust- och skärgårdsfiske, men det finns alltså några havsgående lax- och torskfiskefartyg och en liten men effektiv strömmingsfiskeflotta i Österbotten.

Några av landets största och modernaste strömmingstrålare har sin hemmahamn i Österbotten. Fångsten tas i land i Kaskö. Strömmingsfisket i Finland är idag koncentrerat till Bottenhavet med Kaskö som den viktigaste landningshamnen.

Yrkesfisket genomgår som bäst en kraftig strukturförvandling. Antalet fiskare minskar samtidigt som medelåldern i yrkesgruppen ökar. Branschens lönsamhetsproblem har flera orsaker. Dels har laxfisket reglerats hårt redan en längre tid, dels har sälbeståndet ökat kraftigt.

Inom området för Österbottens närings-, trafik- och miljöcentral finns det idag ca 760 personer som fiskar yrkesmässigt. Fiskarna har drygt 970 båtar i användning inom fisket, de flesta i storleksklassen sju till tio meter.

KÄLLA:

- Österbottens fiskarförbund: Yrkesfisket i Österbotten (<http://www.fishpoint.net/default.asp?id=r6zprxmjro>)

Vasabladet i Alaska. Kristina Törnqvist från Petalax läser tidningen under Christer Bouchts besök hemma hos henne i Nome, Alaska år 1983.

Bild från Christer Bouchts samlingar, Österbottens traditionsarkiv ÖTA98.

Tillbaka för midsommaren. Expeditionsmedlemmarna i Alaska, Peter Boucht, ...

Petalaxflicka lärare i engelska i Nome

Alaskan Companys varuhus är stort och välförsett och fast än jag inte saknar något, gör jag en runda bland de många avdelningarna. Man vet ju aldrig vad man kan få syn på.

Men det går tvärtom, kan man säga. Jag står och ser mig omkring då jag plötsligt hör en damröst på svenska:

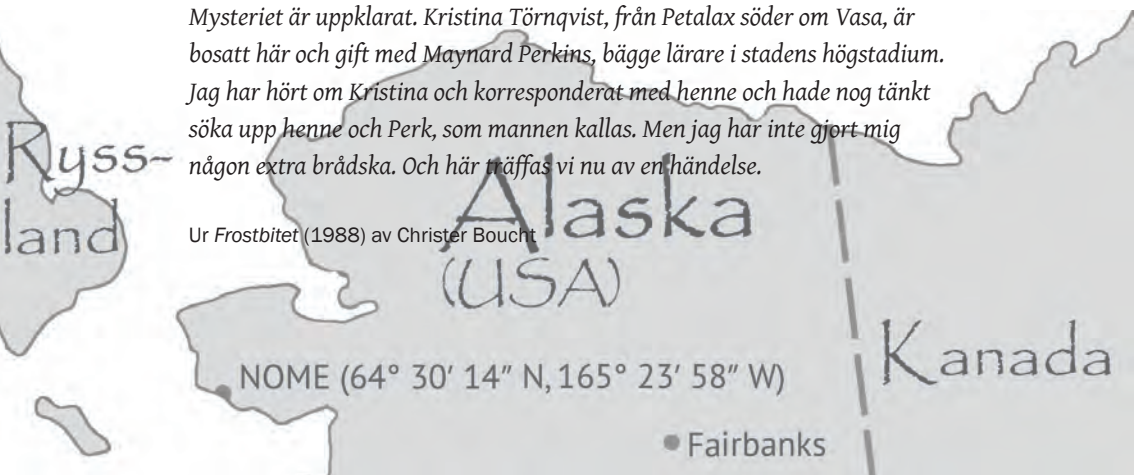
– Är det inte Christer?

– Visst, visst, och då är du Kristina!

– Visst, visst, svarar den unga och glada damen skrattande.

Mysteriet är uppkärlat. Kristina Törnqvist, från Petalax söder om Vasa, är bosatt här och gift med Maynard Perkins, bägge lärare i stadens högstadium. Jag har hört om Kristina och korresponderat med henne och hade nog tänkt söka upp henne och Perk, som mannen kallas. Men jag har inte gjort mig någon extra brådska. Och här träffas vi nu av en händelse.

Ur Frostbitet (1988) av Christer Boucht

Christer Boucht

Född: Vasa 1911

Död: Vasa 2009

Christer Boucht var advokat och forskningsresande. År 1966 ledde han den första finländska expeditionen på skidor över Grönland. Under de följande trettio åren hann han bekanta sig med så gott som alla ursprungsfolk i Arktis. På 1980-talet skidade han till den magnetiska nordpolen. Det hann under årens lopp bli trettio resor, bl.a. till Grönland, Antarktis, arktiska Kanada, Sibirien och Alaska.

Som författare var Boucht synnerligen produktiv. Den första boken – *Grönland tvärs* – utkom år 1968. De flesta av hans verk är reseskildringar från de arktiska äventyren, men han har skrivit också om sina krigserfarenheter. Memoarverken *Från Paradiset till främsta linjen* och *Med utsikt från Paradiset* utkom år 1995 och 2004.

KÄLLOR:

- Wikipedia: Christer Boucht (http://fi.wikipedia.org/wiki/Christer_Boucht)
- Finlands arktiska klubb r.f. (www.arktinenklubi.fi/nykymatkat.html)
- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare! (www2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=46)

DET ARKTISKA MUSEET NANOQ i Jakobstad är rätt ställe att besöka för den som vill veta mera om de arktiska områdena och de arktiska expeditioner som bl.a. Christer Boucht gjort. Museet grundades år 1991 av Pentti Kronqvist. Han hade under sina många arktiska resor samlat på sig ett stort antal föremål, som han ville ställa ut.

Kronqvists första expedition gick till Grönland år 1971. Han reste då med Erik Pihkala samt Christer och Peter Boucht. År 1973 var det dags för nästa resa, denna gång med Christer Boucht till Kanada. År 1976, när Christer Boucht satte iväg på skidor från norra Grönland till Kanada, var Kronqvist en självskriven reskamrat. De sista 400 kilometrarna av färden har Kronqvist beskrivit som otroligt tuffa och han bestämde sig då för att avstå från vidare arktiska äventyr.

Det beslutet höll inte. Bara ett år senare bar det iväg till Arktis igen. År 1981 korsade Kronqvist den grönländska inlandsisen på rekordtiden 26 dagar.

Nanoq är grönländska för isbjörn. Museets huvudbyggnad är ett torvhus som byggts enligt nordgrönländsk förebild.

Staden Nome ligger i västra utkanten av Alaska på södra Sewardhalvön vid Berings hav, bara ett stenkast från Sibirien. Staden, som en gång i tiden var den största i Alaska, har idag ca 3 500 invånare.

KÄLLOR:

- Arktiska museet Nanoq (www.nanoq.fi)
- Nome Convention and Visitor's Bureau (www.visitnomealaska.com)

Du växer dig allt större

Egentligen fanns hon aldrig då 1976
men hon var verklighet, existerade
sextio år äldre Egentligen
fanns hon inte, bara det barnet såg Minns
hennes berättelser och nästan hennes ansikte
Hon satt vid köksbordet, jag i gungstolen
Hon berättade; jag lyssnade och gapade
gungade och frågade

Det var högsommarkväll etc.
Vi satt i backkrönet i hennes ljusblå- och
orangemålade träsoffa under två halvvuxna rönnar
Berättelserna liknade berättelser
från andra byar vid vattendrag, älvar:
drunkningsolyckor, kraftverk, bränder
Hon visade mig bortglömda brunnar
nästan igenvuxna stigar och övergivna hus
och tranbärsmossen med de stora röda bären

Hon saknade vattenledningar och en egen brunn
Vi hjälptes åt med vattnet
hjalptes åt med ensamheten och berättelserna
jag tio, hon sjuttio

Minns inte längre vilket år hon dog
men minns henne: Barnens vän

Jag går förbi ditt övergivna hus
Med enorma händer lyfter du
ner den gula och trasiga spetsgardinen
Din blick har blivit sträng

Du växer dig allt större, Ester Broo

Ur Rött och blått (2003) av Thomas Brunell

Thomas Brunell

Född: Nykarleby 1966

Bor: Helsingfors

Thomas Brunell är specialistsjukskötare och taxichaufför. Han har också studerat litteratur vid Helsingfors universitet. Sedan år 1999 är författarskapet hans huvudsyssla.

Brunell fick ett hedersomnämmande i Arvid Mörne-tävlingen år 1994 och debuterade året därpå med diktsamlingen *Natt-tvätt*. Brunell har bl.a. varit nominerad för Runebergspriset samt tilldelats Svenska litteratursällskapets pris år 1997.

Lyriken är hans genre. De utsattas och förtrycktas situation samt människans storhet och litenhet intresserar, har han uppgett i en intervju. Brunell var senast aktuell med faktaboken *Perenner för finländska trädgårdar* (2006).

KÄLLOR:

- Schildts förlag (www.schildts.fi)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare! (www2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=106)

NYKARLEBY ÄLV kallas det nedre loppet av Lappo å. Lappo å börjar i Sapsalampi i Alavus och rinner ut i Bottenviken genom Alavus, Kuortane, Lappo, Kauhava, Ylihärmä, Alahärmä och Nykarleby. Ån är ca 170 kilometer lång. Den största sjön i Lappo ås vattendrag är Kuortaneenjärvi.

I Jeppo i Nykarleby finns en cirka sju kilometer lång forssträcka i ån, som då rinner i två bifåror. Den översta forsen – Keppo fors, som hör till den västliga bifåran – ligger 23 kilometer från åmynningen. Efter Keppo fors följer Lavastfors, Kiitolafors och Mjölнарfors. När man fortsätter nedströms i ca 1,5 kilometer flyter fårorna åter samman.

Den översta forsen i den östliga bifåran Jungarå är Tollikosfors. Efter det följer Gunnarsfors, Kvarnfors, Jungarsfors, Bösas ström och Silvast fors. Efter fårornas sammanflöde följer ett lugnvatten på nästan tre kilometer. Nedanom Hakola bro finns det en liten fors, efter vilken följer ett lugnvatten som sträcker sig till Stadsfors kraftverk.

Läs om Nykarleby kraftverk i Författarnas Österbotten 2 s. 59!

KÄLLA:

- www.miljo.fi: Västra Finland, Lappo ås vattendrag (www.miljo.fi/default.asp?node=5940&lan=sv)

En typisk gammal Vasa-konstruktion

Nu, på Tegelbruksgatan
erinrar jag mig
barska och väna Inga-Britt.
En enda gång besökte jag henne
då hon bodde här.
Huset en typisk
gammal Vasa-konstruktion.
Två våningar, av trä,
ofattbart brant trappa!
Jag lämnade min bok utanför dörren
och kunde sedan inte meddela mig
eftersom mobiltelefonen dött.

Ur Fantasi C-dur (2010) av Tomas Mikael Bäck

Tomas Mikael Bäck

Född: Vasa 1946

Bor: Helsingfors

Tomas Mikael Bäck arbetar som författare, tidigare även som bibliotekarie och kritiker. Han debuterade år 1972 med *Andhämtning* och har gett ut inalles sjutton diktsamlingar. Det senaste verket – *Fantasi C-dur* – utkom år 2010.

Bäck har kallats lyrisk experimentator och hans författarskap beskrivs som helgjutet och konsekvent. Formen är ofta släkt med aforistiken i elegans och precision. Många av hans dikter bär dessutom stänk av personlig humor. Dikterna har ett berättande språk som är uppmärksam på världen och dess enskildheter.

KÄLLOR:

- Schildts förlag (www.schildt.fi)
- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

BARSKA OCH VÄNA INGA-BRITT i dikten är Inga-Britt Wik (1930–2008), författare, poet och universitetslektor. Hon blev student i Vasa och filosofie kandidat, senare licentiat, vid Helsingfors universitet. Vid universitetet arbetade hon under hela sitt yrkesverksamma liv.

Den svenskösterbottniska skönlitteraturen fick i början av 1950-talet ett enormt uppsving. Wik gav ut sitt debutverk *Profil* år 1952. Vid samma tid inledde också bl.a. Evert Huldén, Hans Fors, Leo Ågren och Wava Stürmer samt lite senare Gösta Ågren och Lars Huldén sina litterära karriärer. Den konstnärliga kreativiteten kryddades med en rejäl nypa regional självkänsla och medvetenhet. Läs om detta också på s. 62–63!

Det regionala var dock inte vad Wik dikta- de om. Hon skrev om eviga frågor, om mig och dig, ibland om "oss". Med tiden trädde kvinno- medvetenheten allt tydligare fram i hennes verk, medan naturlyriken fick allt starkare stråk av ekologi. Wik var, på ett finkänsligt sätt, en mycket "deltagande" poet.

DEN TYPISKA GAMLA Vasa-konstruktion som avses i dikten är ett hus med adressen Handelsplanaden 42, fast huset egentligen ligger vid Tegelbruksgatan. Gårdsgruppen ritades av August Lassell. Hörnhuset byggdes år 1885. Det hus Inga-Britt Wik bodde i byggdes år 1895. På 1920-talet blev gården aktiebolag. Vindsvåningarna förstörades och när 1930-talet gick in fanns det i gården totalt 17 lägenheter. De flesta bestod av rum och kök. Gården är, efter en mångårig kamp, numera skyddad som kulturhistoriskt värdefull.

I Inga-Britt Wiks lägenhet fanns vedspis och kakelugn som bägge var i flitig användning. "Inga-Britt sade att en av anledningarna till att hon köpte in sig i den här gården var att den påminde henne om den gård hon vuxit upp i, den som fortfarande står grön och grann i hörnet av Korsholmsplanaden och

Om sitt äktenskap med Jörn Donner skrev Wik bl.a. romanerna *Ingen lycklig kärlek* (1988) och *Bryta upp* (1996). Av Wiks kärlekslyrik kan särskilt *Långa längtan* (1969) nämnas. Ett av Wiks mest betydande verk är biografien *Strövtåg i ordskogen* (2002), ett storverk om Lars Huldéns liv och produktion.

Wik gav under sin livstid ut fyra prosaverk och sexton diktsamlingar. Den sjuttonde diktsamlingen, *Skriver i dagarnas bok*, utkom postumt år 2008. Svenska litteratursällskapet belönade år 2004 Wik med sitt mest prestigefyllda pris, Tollanderska priset.

Läs mera om Inga-Britt Wik på s. 56–57 i *Författarnas Österbotten 2!*

KÄLLOR:

- Timo Hämäläinen: Minnesruna över Inga-Britt Wik i Helsingin Sanomat (<http://muistot.hs.fi/muistokirjoitus/2508/inga-britt-wik>)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Schildts förlag (www.schildts.fi)

Rådhusgatan", berättar författaren Anna-Lisa Sahlström, som bodde vägg i vägg.

Wik vistades sommartid mycket på sin mormors stuga i Vörå, där hon hade en trädgårdstappa. Varje höst spred sig en intensivt god doft av purjo på vinden i huset på Tegelbruksgatan, minns Sahlström.

Sahlström själv har en mer än hundraårig anknytning till gården. Hennes mormorsfar bodde där till år 1912, då han dog i hjärtslag, som det då hette. Den nutida anknytningen är från sent 1960-tal. "Det är fint att bo i trähus mitt i stan", berättar Sahlström, som numera bor i huset året om tillsammans med maken Gösta Ågren.

KÄLLA:

- Anna-Lisa Sahlström: e-postkorrespondens 22.9.2011

Där hav och strand möts

*Att få äga
denna morgon
fri som ett barn*

*Just här
där hav och strand
möts*

*För en stund
få vara en del
av lugnet
som omsluter den*

*Nu när allting
är nära*

Ur *Nära Havet* (1989) av Jens Enqvist

Jens Enqvist

Född: Pedersöre 1923

Bor: Jakobstad

Jens Enqvist är bildkonstnär, författare och affärsman. Sin skönlitterära debut fick han år 1985 med diktsamlingen *Skuggor av liv*. Det var när Enqvist vid rätt unga år gått i pension som han fann tid för sitt skrivande. Författarkarriären fick en rejäl knuff framåt av en skrivkurs som hölls i Jakobstad.

Besatt av lyrik, har Enqvist sagt sig vara. Han har utkommit med tre diktsamlingar, senast med *Vid Koppelbergets fot* (1993).

KÄLLOR:

- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare! (www2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=49)

Yvonne Hoffman

Född: Helsingfors 1941

Bor: Vasa

Yvonne Hoffman är filosofie magister i nordiska språk och franska. Fram till år 1997 arbetade hon som lektor vid Vasa universitet. Sin första bok, barnboken *Johan 7 år*, gav hon ut år 1977.

Hoffman skriver huvudsakligen för barn och ungdom men har gett ut också ett antal vuxenböcker. En del av hennes verk finns översatta till finska och danska. Hon har dessutom skrivit och redigerat läroböcker för låg- och mellanstadiet. Hoffman har belönats med ett flertal litteraturpris, bl.a. Hugo Bergroth-priset år 1999 och statens litteraturpris för barn- och ungdomskultur år 2003.

Yvonne Hoffman har senast varit aktuell med boken *Det förlorade paradiset. Tretton skymningsberättelser* (2011).

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Wikipedia: Yvonne Hoffman (http://sv.wikipedia.org/wiki/Yvonne_Hoffman)
- Schildts förlag (www.schildts.fi/forfattare/hoffman-yvonne.html)

Det var en typisk österbottnisk gård

Gården Rost låg uppe på en backe, man kunde inte undgå att se den när man gick förbi. Det var en typisk österbottnisk gård, rödstruken med vita stående foderbräden mitt på, som visade var väggen mellan storstugan och kammaren fanns. Säkert hade den varit mycket ståtlig en gång, men efter att ha stått obebodd många år, var den inte vacker längre, snarast lite skrämmande. Den ursprungliga varma röda färgen hade förändrats till mörkt brunrött, och de vita foderbrädena hade nötts och förlorat sin färg. Ena gaveln hade satt sig och takbrädena hängde lösa.

Med sina svarta tomma fönster låg gården och vakade över backen och vägen nedanför, en kompakt mörk skugga, som man snabbt skyndade sig förbi om kvällen.

Ur *Ögonen och andra spökhistorier* (1997) av Yvonne Hoffman

DEN ÖSTERBOTTNISKA GÅRDEN är ofta en s.k. parstuga. Stommen är av timmer, vanligen furu. I de norra delarna av svenska Österbotten har dock även gran använts. Brädfodring fick gården på 1800-talet. Det var dyrt att brädfodra ett hus, inte på grund av trävaran utan på grund av spiken.

På 1800-talet genomgick den österbottnis-ka gården också andra förändringar. Många parstugor försågs med profilerade taklister, halvrunda vindsfönster, utsnidade dörrar och andra stildrag som var kännetecknande för nyklassicismen. Husen målades med rödmylla. I och för sig behövde timmerväggen ingen

målfärg för att bestå. Färg fick husen för det estetiska intryckets skull.

Den traditionella rödmyllefärgen som kokats i rågklister är oslagbar som fasadfärg. Rödmyllan åldras jämnt och vackert och låter träet torka upp. Målfärgen håller i 15–20 år.

KÄLLOR:

- Svenska Österbottens historia IV, s. 121–122 och 140
- Gårdstun, tradition och byggnadsvård i Österbotten (Österbottens konstkommission, 2000)
- Elias Härö & Panu Kaila: Österbottensgården, handbok för renovering (Svenska Österbottens Landskapsförbund, 1978)

RÖDMYLLEFÄRG

50 liter vatten
2 kg järnvitriol
4 kg finmalet rågmjöl
8 kg färgpigment

Koka upp vattnet över öppen eld. Blanda i järnvitriolen och låt den lösa sig i ungefär en halv timme. Vispa ner rågmjölet i en mindre mängd kallt vatten och rör ner det i vatten-vitriollösningen. Låt det sjuda i minst en timme. Tillsätt rödmyllan och låt färgen sjuda ytterligare ett par timmar. Rör om då och då.

De sista häxbålen

*Här flammade de sista häxbålen i landet
mot horisonterna*

*Över haven och mot söder
gick ständigt fågelsträcken*

*Ladorna seglade gråa
i sjöar av tung kvällsdimma*

Slättens människor som musslor

*Ur Detta varma rum – en tillfällighet (1975)
av Birgit Holma*

Birgit Holma

Född: Vörå 1933

Bor: Borgå

Birgit Holma har studerat engelsk filologi, modern litteratur och estetik vid Helsingfors universitet. Debutboken *Detta varma rum – en tillfällighet* kom ut år 1975. Före det hade hon skrivit periodvis i olika åldrar, redan som barn: dikter eller dagbok – men enbart för skrivbordslådan. "Det blev en vana eller kanske frestelse att stå bredvid och analysera inte bara lyrik utan även händelser, känslor, tankar", har Holma berättat. "Anteckningar kunde behövas som redskap och det skrivna skulle formuleras eller utmejslas på någon sätt."

Birgit Holma var senast aktuell med diktsamlingen *Vägen till eremiten* (1987).

KÄLLOR:

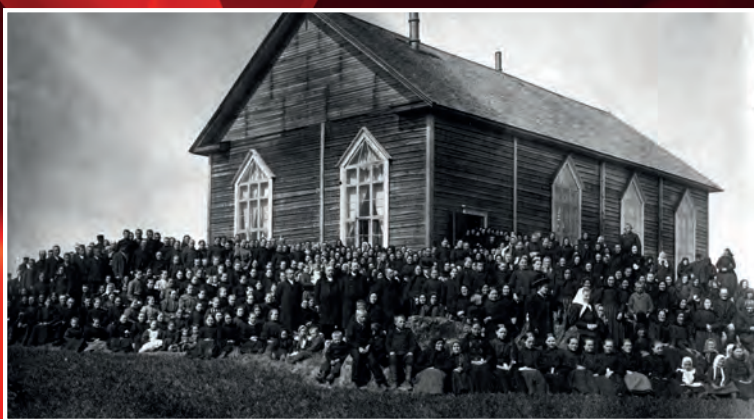
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Landskapsförfattare i Östra Nyland: Birgit Holma (http://city.porvoo.fi/maakuntakirjailijat/sve/holma_birgit.htm)

HÄXJAKTEN I FINLAND fick på 1670-talet karaktären av ren massförföljelse. Kulmen nåddes år 1675–76. På 1670-talet stod åtminstone 157 personer anklagade för häxeri i de lägre domstolarna. Av dessa dömdes 41 personer till döden.

Häxjakten var särskilt omfattande i två regioner i Finland: Åland och Österbotten. Bara år 1674–78 dömdes i Österbotten minst 20 kvinnor och två män till döden för häxeri. De dömda halshöggs, varefter kroppen brändes på bål. Det fanns också lindrigare straff, bl.a. fängelse, böter och kyrkoplikt. Andelen friade domar i fallen var påfallande stor. Av häxeridomarna i Österbotten år 1665–84 var nästan 60 procent friade.

vidskepelse och irrationellt tänkande. Samhälleliga motsättningar, bristfälliga sociala förhållanden och de styrande klassernas övermakt anses ha gett upphov till spänningar som exploderade i vanvettig masshysteri. Trots att den mörka medeltiden låg i det förflutna, präglades epoken av våldsam religiös fanatism och intolerans. På kontinenten brände man inte enbart häxor. Katolikerna brände protestanter och protestanterna brände katoliker och alla brände judar och kättare. Folk styrdes av rädsla, och rädslan behövde få utlopp.

På 1680-talet började häxjakten mattas av, men ännu år 1693–97 stod 22 personer anklagade för häxeri i Österbotten. Det rykta-

Galgkullen i Koskeby, Vörå var ett av de ställen där man avrättade häxor i Österbotten. Evangeliska Unga byggde i början av 1900-talet ett bönehus på kullen. Bilden är från bönehusets invigning, antagligen år 1907. Sannolikt är det Erik Hägglund som stod bakom kameran. Bilden tillhandahållen av Margareta Ehrman, Vörå.

Ännu på 1500-talet utgjorde andelen män bland de häxerianklagade i Finland ungefär 60 procent. Det är exceptionellt i europeisk jämförelse. I takt med att antalet processer ökade, ökade dock även kvinnornas andel. Om det bland anklagelsepunkterna ingick djävulsförbund, var det oftare en kvinna än en man som stod anklagad.

Inte sällan fanns det allmänmänskliga, låga motiv bakom anklagelserna. Man hävdade att den misstänkta hade skadat en själv eller ens egendom genom häxeri. Man kunde ha misslyckats i sina affärer och misstänkte häxeri från en konkurrerande, mera framgångsrik affärsmans sida. Det kunde finnas gammalt groll i bakgrunden. Häxerianklagelser förekom i själva verket mest i välmående regioner, där bönderna var rika och borgarna bedrev blomstrande exporthandel, där den ekonomiska specialiseringen hade kommit igång och de relativa förmögenhetsskillnaderna var större än på andra håll. Häxjakten kan nämligen inte förklaras enbart med okunskap,

des om djävulens anhang, men domstolarna var nu försiktigare. Den som frivilligt erkände en Blåkullafärd stämplades som virrhjärna.

Exakt när det sista häxbålet i Österbotten eller Finland brändes är det ingen som vet. Gamla arkiv har förstörts, och forskarna är noga med att påpeka att långt ifrån alla dödsdomar verkställdes.

I häxjakten i Europa på 1400–1700-talen antas 40 000–100 000 personer ha mist livet.

KÄLLOR:

- Bengt Ankarloo & Gustav Henningsen (red.): Häxornas Europas 1400–1700 (Lund 1987), s. 276–291
- Marko Nenonen: Noitavainot Euroopassa – myytin synty (Ateena 2006), s. 210–225
- Marko Nenonen: Noitavainot Euroopassa – ihmisen pahuus (Ateena 2007), s. 278–281
- Ulrika Wolf-Knuts / Åbo Akademi: e-postkorrespondens september 2011
- Kaari Ulrio: Eevan tyttäret – naisen, lapsen ja perheen historia (Tammi 1985), s. 186–206
- Wikipedia: Witch-hunt (<http://en.wikipedia.org/wiki/Witch-hunt>)

Speglingen ger substans

Långsamt, ur hinnorna av dimma, börjar fjärden ta gestalt. En bro löper över i samma ton, i tunnel ännu över vattnet, tvekande inför språnget. Ett beslöjat solljus spänner bälten av värme över strandkanten bakom. De sista löven bekänner färg, en gräll och oblyg valör som allt emellanåt bryter i falsett. Där låg nyss en båt, en tvehågsen fiberkropp i sakta glid. Men försvann, ett fantasifoster i fjärdens ännu större. En brygga har vadat ut, någon har spänt upp sin silhuett över balkarna, i en och samma kropp med trävirkets gråljus. I detsamma slår ett solblänk ner. Där sker en fritagning i vattnet: de kvarglömda bojorna mejslas ut och blir immiga klot i gummi. Speglingen ger substans, allt djärvare skuggor stiger fram i svart mellan pålarna.

Ur De bronsblå solarna (2011) av Kurt Högnäs

Kurt Högnäs

Född: Munsala 1931

Bor: Kristinestad

Högnäs debuterade år 1955 med diktsamlingen *Början till liv*. En produktivare fas i hans författarskap inleddes år 1979 med *Italiensk svit*, en samling lyriska prosaskisser som kombinerade ett lödigt modernistiskt formspråk och en klassisk litterär tradition. I de närmast följande verken – *En handfull ljus* (1981), *Överskridningar* (1983) och *Nattens lökar* (1985) – blev texterna kortare och växlade över från poetisk prosa till prosalyrik. Ord som ”mästerskap”, ”fulländning”, och ”exakthet” upprepas påfallande ofta i recensionerna av Högnäs utgivning.

Högnäs blev filosofie licentiat år 1960. Han har arbetat som språklärare i Jakobstads svenska samlyceum och som äldre lektor vid Björneborgs svenska samskola och Kristinestads samlyceum.

Högnäs har belönats med flera litteraturpris i Finland och Sverige. Diktsamlingen *De bronsblå solarna* (2011) nominerades för Runebergspriset. År 2011 tilldelades Högnäs Tollanderska priset av Svenska litteratursällskapet.

KÄLLOR:

- Söderströms förlag (www.soderstrom.fi)
- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Brita Högnäs-Sahlgren

Född: Karleby landskommun 1938

Bor: Vichtis

Brita Högnäs-Sahlgren är socionom, journalist, författare och sedan år 1982 också bokförläggare. Hennes far Uno Högnäs skrev under pseudonymen Arnold Karén böcker och artiklar. "Det var skönt att somna till knackningarna från hans skrivmaskin", har Högnäs-Sahlgren berättat.

Högnäs-Sahlgren debuterade som skönlitterär författare med novellsamlingen *Ett hutlöst pris*, som kom ut år 1973. Förutom noveller har hon skrivit bl.a. romaner, lyrik och dokumentärprosa.

Efter att ha utkommit med fem böcker refuserades hon, när hon gav sig i kast med ett uppmärksammat rättsfall från 1920-talet. Då grundade hon tillsammans med maken Karl Sahlgren ett nytt förlag, Sahlgrens förlag Ab, som från början fick en kontroversiell prägel.

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Chydenica, landskapsförfattare i Mellersta Österbotten (<http://lib.kokkola.fi/chydenica/hognassahlgren.htm>)
- Sahlgrens förlag (www.sahlgrensforglag.fi)

I backsluttningen utanför kyrkan

Det är åter bröllop i släkten. Helenas och Jätt-Victors gudbarn ska gifta sig. Eftersom de inte har några egna barn står de för bröllopskalaset, som går av stapeln på gästgiveriet. Där finns det ju också goda övernattningsmöjligheter för långväga främmande.

Gästerna från Wästersund anländer ren vid sjutiden och har alltså att vänta vid kyrkan tre timmar på vigseln. Anna-Magdalena har sin svarta konfirmationsklänning på sig och en duk på huvudet. Den är i granna färger. Lasse har sänt den från Amerika till hennes födelsedag. Hon tar av sig duken när de sitter i backsluttningen utanför kyrkan och öppnar matkorgen.

Ur *Anna-Magdalena* (1985) av Brita Högnäs-Sahlgren

NEDERVETIL KYRKA i Kronoby kommun ligger högt uppe på kyrkbacken och utgör därmed ett blickfång för människorna på orten liksom även för förbipasserande resenärer.

Nedervetil kapellkyrka var den första helt genomförda österbottniska korskyrkan med polygonala gavlar. Kyrkan byggdes år 1751–54 under ledning av Matts Honga. Sin nuvarande utformning fick kyrkan i början av 1800-talet, närmare bestämt år 1817. Kyrkan har sedan dess genomgått ett antal större renoveringar, senast år 1967.

Den rikt utsmyckade predikstolen av senbarock karaktär hörde till kyrkans tidigaste inredning. Predikstolen är byggd av snickaren och målaren Johan Backman från Bastubacka hemman i Nedervetil. Backman har också målat några av tavlorna i kyrkan. Altartavlan,

som föreställer Kristi uppståndelse, anskaffades från Göteborg år 1890.

Klockstapeln uppfördes år 1764–67 under ledning av Matts Honga. Drygt hundra år senare, år 1892, byggdes den dock om av Juho Jaakko Kuorikoski.

Nedervetil församling blev kapellförsamling till Karleby moderförsamling redan år 1753. Kapellförsamlingens första präst hette Anders Chydenius. År 1896 blev församlingen självständig. Sommaren 2003 firade Nedervetil församling sitt 250-årsjubileum.

KÄLLOR:

- Svenska Österbottens historia del 5, s. 260 och 268–269 (Svenska Österbottens landskapsförbund, 1985)
- Nedervetil på webben (www.nedervetil.fi/document.asp?id=jy33jrk6zmj)

Stina Kackur

Född: Östensö, Pedersöre 1948

Död: Pedersöre 2007

Stina Kackur var bildkonstnär och författare. Hennes första verk, diktsamlingarna *Vem är du* (1980) och *Öppet brev till alla invigda* (1982), innehåller utpräglat kristen dikt. Senare kom hennes lyrik att handla mer universellt om känsla och form. Bildkonst och poesi har mycket gemensamt, ansåg Kackur.

Kackur gav under sitt liv ut fyra diktsamlingar. Den femte, *Samtal som inte upphört*, utkom postumt år 2008.

KÄLLOR:

- Lysmasken.net (www.kiiltomato.net/knapparen/kackur-stina/)
- Författardatabasen Bröstoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Akta sista stenen

*Trött på ord
har jag lagt stenarna
i cirkel*

*här kan du gå
men
akta sista stenen*

*som skall plockas upp
av den
som med lätta steg
går förbi
ett röse*

Ur Brödet nära stenen (1999) av Stina Kackur

FÄLTLABYRINTER I STEN, s.k. jungfrudanser, finns här och var i den österbottniska skärgården. Labyrinterna består av natursten som har lagts i spiral eller i ett system som utgår från en korsformad grundplan. De flesta labyrinterna ligger enskilt, men större grupper förekommer också, bl.a. på Storskär i Malax skärgård. De flesta labyrinterna vid Bottniska viken har daterats till perioden 1550–1650.

Själva labyrintmotivet är känt från många olika perioder, kulturer och områden, bl.a. Skandinavien, Storbritannien, Tyskland, Afghanistan, Indonesien och Nordamerika. Syftet med labyrinterna är inte känt. Troligen har de byggts för ritualer, lekar eller danser med magiska undertoner.

Jungfrudansen på bilden ovan finns vid Kvarkens båtmuseum i Malax. Labyrinten byggdes sommaren 1997 som en exakt replika till en av jungfrudanserna ute på Storskär.

Bilden nere till vänster är av en av de äkta jungfrudanserna på Storskär.

KÄLLOR:

- Peter Holmblad & Mikael Herrgård: Fornminnen i Österbotten – från neandertalare till sockenbor, s. 217–223 (Scriptum, 2005)
- Wikipedia: Labyrint (<http://sv.wikipedia.org/wiki/Trojaborg>)
- Göran Strömfors / Kvarkens båtmuseum: e-postkorrespondens oktober 2011

... och säljer makaroner

bl.a.

därför är
vår Gud oss en
väldig borg
Han står på
Karleby torg
och säljer makaroner
stora som kanoner

t.ex.

Ur men eftersom av Stig Kankkonen (1979)

Stig Kankkonen

Född: Gamlakarleby 1945

Bor: Esbo

Stig Kankkonen är, som han själv skriver i sin blogg på webben, teolog till utbildningen och journalist till professionen. Han har arbetat på bl.a. Österbottningen, Hufvudstadsbladet och Kyrkpressen, på den först- och sistnämnda tidningen som chefredaktör.

Kankkonen debuterade år 1979 med diktsamlingen *men eftersom*. Två år senare kom diktsamlingen *Vardag*. Kankkonen har även skrivit en biografi om John Wikström samt debattböcker. Senast var han aktuell med debattboken *Verklighetsmakarna. En handbok för nyhetskonsumenter* (2000).

KÄLLOR:

- Stig Kankkonens blogg (www.kankkonen.net)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Wikipedia: Stig Kankkonen (http://sv.wikipedia.org/wiki/Stig_Kankkonen)

KARLEBY TORG, det vill säga Salutorget, låg ursprungligen på den plats som idag kallas Mannerheimplatsen. I början av år 1935 gav stadsfullmäktige stadsstyrelsen i uppdrag att undersöka om det var möjligt att från början av år 1936 flytta torghandeln från det dåvarande Rådhusorget till det nya salutorget. Det var det – torghandeln flyttades 1.1.1936.

Det gamla Rådhusorget fick hösten 1942 namnet Mannerheimplatsen. Det fanns också planer på att döpa om Storgatan till Mannerheimgatan, men de planerna förföll.

Torghandel på Salutorget bedrivs under juni–september måndag–lördag kl. 7–14. Under juni–augusti ordnas varje onsdagskväll dessutom ett så kallat kvällstorg, som blivit mycket populärt.

KÄLLOR:

- K.H. Renlunds museum, forskningsamanuens Seija Johnson (e-postkorrespondens november 2011)
- Karleby stad (www.kokkola.fi/yrittaminen_ja_elinkeinot/toripaikat/sv_SE/toripaikat/)

Åtminstone en kommer levande hem från kriget

Där står gubbarna och talar om kriget. Mia lyssnar. Kanske de säger att det är fred. Istället talar de om att kriget har trappats upp. Hästarna skall bytas ut. Mia går men stannar på trappan. På vägen kommer en ensam häst. Hon rusar in igen.

– En häst på vägen, ropar hon för att överrösta gubbarna. Då blir det fart på dem. De försöker fånga hästen, men den ruskar på huvudet och svänger in på avtagsvägen och travar vidare uppför backen.

– Det är Putte som kommer från kriget, ropar hon och springer efter hästen som är mager och våt av svett. Den långa ljusa manen svänger när hästen lunkar vägen fram.

Nu tar den av mot granngården och står snart vid stalldörren och gnäggar. Mia springer för att hämta Regina som hon möter i dörren. Regina har hört gnäggningen.

Regina slår armarna om Puttes hals och gråter.

– Åtminstone en kommer levande hem från kriget, säger hon stilla och tänker på sin man. Senare får de veta att Putte har slitit sig redan på stationen och travat ensam hem.

Ur Om bara glädjen fanns (1992) av Hjördis Lund

Hjördis Lund

Född: Forsby, Pedersöre 1936

Bor: Jakobstad

Hjördis Lund debuterade år 1984 med diktsamlingen *Efteråt*, som hon skrivit tillsammans med sin dotter Ing-Marie. Dottern var sjuklig och avled bara sex år gammal. Lund har sedermera skrivit ytterligare fyra diktsamlingar samt en roman. Lunds senaste bok är diktsamlingen *Vilar vingen* (2007).

Lund arbetade i många år som postutdelare. Hon har också varit ledare på ett antal skrivarläger i Finland och Sverige.

Om sitt författarskap har Lund förklarat att berättelsen kom in i hennes liv redan som barn – så fort hon fick en chans för arbetena på hemgården, satte hon sig ner och började skriva.

KÄLLOR:

- Pedersöre kommunbibliotek (www.pedersore.fi/index.php3?use=publisher&id=3632&lang=1)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare! (www2.edu.fi/svenska/mlm/kiirjailijakortti.php?id=58)

HÅSTENS BETYDELSE för den finska arméns rörlighet och försörjning under vinter- och fortsättningskriget kan knappast överskattas. I september 1939 hade armén 4 700 hästar men bara 134 lastbilar. I hela landet fanns då endast ca 53 000 bilar, vilket kan jämföras med 318 000 fullvuxna hästar och 60 000 unghästar.

Hösten 1939 togs 60 000 privatägda hästar ut i kriget. Under vinterkriget tog armén ytterligare 12 000 hästar. Hästarna användes främst som dragdjur. Den finska hästen var frisk, stark och uthållig – inget dåtida motorfordon klarade terräng lika bra som en häst.

Totalt 7 200 hästar fick sätta livet till i vinterkriget. I april 1940 började hästarna hemförlovas, eftersom de behövdes vid vårsådden.

Inför fortsättningskriget togs 35 000 hästar ut utöver de 9 500 hästar som armén redan hade. När kriget var över, hade ca 15 000 hästar strukit med.

De finska soldaterna, många av dem hästvana bondpojkar, kände varmt för krigshästarna och skötte om dem så gott omständigheterna tillät. Krigshästen fick år 1997 ett minnesmärke i brons i Seinäjoki.

Som mest fanns det 410 000 hästar i Finland. Det var år 1950. I början av 1950-talet började dock antalet minska kraftigt i takt med att jord- och skogsbruket mekaniserades. När antalet var som lägst – det var i början av 1980-talet – fanns det bara 31 500 hästar i landet.

Hästsportens popularitet har dock lett till att antalet hästar åter ökat. År 2010 fanns det ca 75 000 hästar i landet, och antalet ökar med 2 000 hästar årligen. Flest hästar finns det i landets södra och västra delar. Varmblodens andel är ca 60 procent, medan andelen finska hästar är ca 35 procent.

Hästbranschen sysselsätter nationellt ca 15 000 personer, av dem 10 000 på heltid.

KÄLLOR:

- Arvet efter veteranerna: Hästarna i krig (www.veteraanienperinto.fi/suomi/t_pankki/a_lajit/suomalaiset_hevoset_sodassa.htm)
- Statistikcentralen: Hevonen tulee takaisin (www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_08_06_hevonen.html)
- Hippolis, hevosalan osaamiskeskus: Suomalaisen hevosalan katsaus 2010 (www.hippolis.fi)

Det var mycket som skedde i Närpes på lördagskvällen

Två dagar senare föddes Närpes Teater i ny upplaga med Väinö Linnas Högt bland Saarijärvis moar. Det blev inledningen till en lång serie framgångar, som slutade tretton år senare, då den tredje delen av Linnas torpartrilogi, Söner av ett folk, spelades sista gången. Den hade premiär 1977.

Högt bland Saarijärvis moar blev en enorm framgång. Det var många faktorer som bidrog: den nybyggda vridläktaren, som blev färdig i sista stund, de utmärkta amatörskådespelarna med Lennart Snickars som Halme i spetsen, och så naturligtvis – dialekten. Det var första gången dialekt användes seriöst i teater, inte bara som lustig effekt. Och som jag påpekade i en tidningsintervju – vägen från Pentinkulma till Närpes var inte så lång. Kritiken var överlag strålande och toppades av Gösta Ågrens entusiastiska konstaterande i Vasabladet: "Vårt landskap har aldrig förr upplevat en folklig kulturhändelse av det här måttet. Det var mycket som skedde i Närpes på lördagskvällen."

Ur *Att fånga ödets vindar* (2009) av Ralf Långbacka

Ralf Långbacka

Född: Närpes 1932

Bor: Helsingfors

Ralf Långbacka är en verklig storman inom teatern. Han har verkat bl.a. som regissör (av både teater och opera), teaterchef, författare, forskare och pedagog. Under Långbackas tid som chef på Åbo finska stadsteater kallade kritikerna teatern för den mest intressanta i hela Europa.

Långbacka har varit verksam även vid bl.a. Åbo svenska teater, den finska nationalteatern, Svenska teatern, Nationaloperan, Lilla teatern, Göteborgs stadsteater, Dramaten och Helsingfors stadsteater. Ett alldeles speciellt förhållande har han till Närpes Teater.

Långbackas skriftliga produktion är omfattande. Han har skrivit hundratals artiklar om teater och film samt några dramer. Han har även utkommit med en diktsamling och en självbiografi. Senast var han aktuell med memoarerna *På jakt efter en konstnärlig teater* (2011).

År 2004 förlänades Långbacka akademikers titel. År 2010 tilldelades han Tollanderska priset av Svenska litteratursällskapet.

KÄLLOR:

- Uppslagsverket Finland: Långbacka Ralf (www.uppslagsverket.fi)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

ÖSTERBOTTNINGARNA älskar amatörteater. Ofta är det en ungdomsförening som står för verksamheten. Amatörteatern skapar identitet, den fostrar och bildar. Där arbetar yngre och äldre sida vid sida. I Svenska Österbotten finns ett femtiotal föreningar som bedriver amatörteaterverksamhet. Det spelas teater av varje slag, bl.a. revyer, komedier, farser, historiska skådespel, musikaler och barnpjäser.

Även om skådespelarna är amatörer, är regissörerna ofta yrkesmän. Ibland får amatörteatergrupperna experthjälp också med musik, scenografi, dekor och koreografi.

Sommarteater spelas regelbundet på ett tiotal ställen i Svenska Österbotten. Närpes Teater är den äldsta av de svenskösterbottniska sommarteatrarna. Teatern grundades år 1964. Mellersta Närpes UF hade dock revyverksamhet redan på 1930-talet. Den berömda vridläktaren byggdes sommaren 1966. Läktaren blev färdig strax före premiären av *Högt bland Saarijärvis moar* av Väinö Linna. Det var en av de uppsättningar som Ralf Långbacka regisserade. "Vridin" totalrenoverades och återinvigdes år 2010.

KÄLLOR:

- Österbottens kulturportal (www.osterbotten.fi/sv/d-Kultursektorer-Teater-Teater.aspx?docID=4756&TocID=38)
- Närpes Teater (www.narpes.fi/teater/historik.shtml)

... började gå upp mot paviljongen

Så svängde han babord och kom inomskärs igen och fick solen i ryggen när han körde mellan gröna holmar in mot Fagerö.

På långt håll såg han hur det vimlade av folk och bilar i hamnen och längre upp på själva festplatsen. När han slog av motorn och gled in mot en ledig plats vid gästbryggan hörde han musiken och sorlet. Han förtöjde och satt sen i båten och såg folk springa av och an på bryggorna, som ännu badade i sol, medan han drack upp resten ur ölflaskan. Han låste in kassen med öl och flytvästen bak i båten bredvid bensintanken och efter en stund klev han upp ur båten och började gå upp mot paviljongen.

Ur Racerföraren (2005) av Roy Michelson

Roy Michelson

Född: Närpes 1934

Bor: Närpes

Roy Michelson debuterade år 1982 med romanen *Veracruz*, som vunnit andra pris i en stor romantävling. Han har sedan dess utkommit med både vuxen- och ungdomsromaner samt noveller. Michelson har ett fränt och färgstarkt språk med Hemingway, Hamsun och Dostojevskij som förebilder. Inspiration hämtar han ur sina erfarenheter av racertävlingar samt av livet som sjöman och pålsdjursfarmare.

Romanen *Den inbillade friheten* (1990) nominerades för Runebergspriset. Senast har Michelson varit aktuell med biografen *Resepredikanten* (2008).

KÄLLOR:

- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare! (www2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=61)
- Ord och rum: Roy Michelson (http://svenska.yle.fi/svenskfinland/artikel.php?id=161&subject=osterbotten_ordrum)

DEN ORGANISERADE DANSKULTUREN i Österbotten tog form redan på 1920-talet, men det var först genom tonårskulturen på 1950-talet som dansbanorna blev riktigt populära. Schlagerns frammarsch och influenserna från Sverige ledde till att antalet orkestrar växte kraftigt. Ungdomsföreningarna började på många håll bygga danspaviljonger som skulle rymma både större orkestrar och större publik. Paviljongerna byggdes ofta för sommarbruk men togs senare i användning året om.

Av alla ungdomsföreningar i Svenska Österbotten har en fjärdedel en danspaviljong. Den äldsta paviljongen som ännu finns kvar idag är Lappfors danspaviljong, som byggdes år 1930.

Fagerö danspaviljong är en av de ledande dansplatserna i Österbotten. Verksamheten drivs av Rangsby UF. Den nuvarande paviljongen är från år 1966, men det har funnits dansbana på Fagerö ända sedan 1920-talet. Verksamheten är livlig. För att allt ska gå ihop, krävs självfallet bra talkoanda.

Läs om den österbottniska ungdomsdansen på femtio-, sextio- och sjuttiototalen i boken *Och dansen den går* (Scriptum, 2011)!

KÄLLOR:

- Projektet Framtidsminnen (www.svof.fi/framtidsminnen/kommuner/Vora.htm)
- Huset mitt i byn (SÖU, 2010), s. 14–15 och 184–185

Så skall ske

*Jag ser ut från stranden, plockar röster ur stenar,
glömmer att gå tillbaka. Enkelt är ljuset, och havet,
skummet runt stenarna: vithandskarna, min vingstarka hand
och den öppna båten i vassen är*

*fyllt av himmelhav: ekar otydligt av något
som aldrig tänkts.*

Ur *Och pappersdrakar fastnade i penselskogens träd* (2002) av Carina Nynäs

VASSEN är Nordens största gräsart. Den får ofta flera meter höga strån som växer ut från den grova, krypande jordstammen. Bladen är breda, vassa och lite gråaktiga. Vassen blommar i augusti–september. Vasstofsens är stor och yvig, först brunvioletten men sedan silverglänsande.

Vass förekommer allmänt i hela landet men mera sparsamt i fjälltrakterna. Vanligen växer vassen i vatten, ända ner till 2,5 meters djup, men vass växer också i fuktig jord. Den är en karaktärsväxt för näringsrika sjöar, där den bildar stora, tätbestånd.

Förr var vassen en av våra nyttigaste vilda gräs. Stråna användes bl.a. till mattor och som takmaterial. I augusti skar man vassen till långa, stora kärvar, som torkades och användes som foder för korna. Vasstofsarna samlades i pappersäckar och såldes på torget. Folk använde det som fyllning i dynor (uppblandat med fågeldun) och bolster, det vill säga madrasser. Materialet fungerade bra när det var nytt, men sedan blev det skarpt.

Vasstofsarna kallades för rörlugg (rörtofs). Ännu efter kriget var kommersen kring rörtofs bra. På 1950-talet ersattes rörtofsen dock av andra material.

KÄLLOR:

- Den virtuella floran (<http://linnaeus.nrm.se/flora/mono/poa/phrag/phraus.html>)
- Margit Holm, Munsmo, via Gunilla Sand, Stundars museum: e-postkorrespondens oktober 2011

Carina Nynäs

Född: Jakobstad 1960

Bor: Åbo

Carina Nynäs har studerat historia och litteraturvetenskap. Under hela 1980-talet arbetade hon som journalist vid bl.a. Östra Nyland och Jakobstads Tidning, men sedan växte författarskapet fram. "Så småningom blev glappet mellan journalistikens förenklingar och mitt eget liv för stort och jag fick ett behov av att bottna djupare i språket", har Nynäs berättat i en intervju.

Debutboken *Paradisödlan* (1992), som var en novellsamling, prisades som ett ovanligt moget debutverk och var en av de viktigaste litterära händelserna i Svenskfinland det året. Nynäs har sedermera skrivit lyrik, senast *Daggblad* (2006). År 2006 doktorerade hon med en avhandling om synen på den heliga Birgitta i 1900-talsbiografier.

Nynäs lyrik har prisbelönats i Arvid Mörne-tävlingen. Hon har även mottagit Svenska litteratursällskapets pris och FST:s litteraturpris.

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Söderströms förlag (www.soderstrom.fi)
- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare! (www.2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=34)

Anni Nyström

Född: Korsnäs 1927

Bor: Molpe, Korsnäs

Nyström debuterade i morgen ålder år 1985 med diktsamlingen *Varför gråter trädet*. Därefter har hon med jämna intervaller utkommit med bl.a. lyrikverk och romaner. År 2008 gav hon ut *Kojornas folk*, som är ett lokalhistoriskt verk. År 2010 kom romanen *Utan nycklar till livet*, en berättelse om en ung man som söker sin plats i världen.

KÄLLA:

- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Du ser nog skylten KANSA

Sedan han klippt sig ville han ha kaffe och gick in på ett café. Längre satt han med kaffekoppen, smuttade och funderade. Koppen blev tom. Han måste göra något vettigt och steg upp från bordet och tog kontakt med en servitris.

– Kan ni visa mig till någon beklädnadsaffär, jag behöver nya kläder och är en främling här i stan.

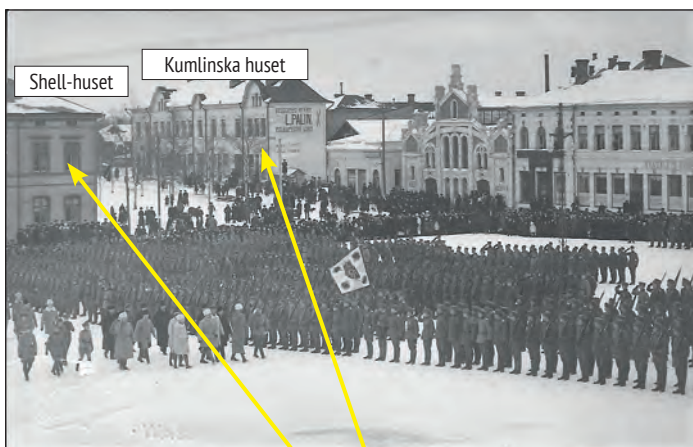
Hon visste inte så mycket, därför att kläderna försvann strax när de kom. Alla hör sig för när någon affär skall få kläder och passar då genast på, förklarade hon.

– Försök gå till Kansa Judden och fråga honom. Han är en duktig handelsman och skaffar nog kläder om de finns någonstans.

– Var finns den affären?

Här vid nedre torget. Du ser nog skylten KANSA: Troligtvis är han jude och det har blivit Judden.

Ur *Utan nycklar till livet* (2010) av Anni Nyström

Postkort ur Matti Kolppanens (Vasa / Helsingfors) samlingar

NÄR OLOF, huvudpersonen i Anni Nyströms roman, strax efter fortsättningskriget besökte klädaffären Kansa, fanns den på adressen Vasaesplanaden 20, i det s.k. Kumlinska huset i Vasa. (Det huset är numera rivet.) På Nedre Torget, i det s.k. Shell-huset i hörnet av Vasaesplanaden (också det huset är numera borta), fanns Julius (Julle) Reimers beklädnadsaffär, som hette Prima.

Det här berättar Matti Kolppanen, född och uppvuxen i Vasa. Han minns beklädnadsaffären Kansa väl, för där lät han sy upp en kostym åt sig själv för att fira – nästan som Olof i romanen – att han blivit civil igen, efter fullgjord värnplikt. Det var år 1953.

Vasabon Veikko Laakso berättar att beklädnadsaffären Kansa fanns redan före kriget. Det var en judisk skräddare vid namn Borenstein som ägde affären. Efter kriget, när det var näst intill omöjligt att få tag på tyg, vände skräddaren ut och in på gamla plagg och sydde om dem. På det sättet kunde han förse sina kunder med fullt användbara klädesplagg.

KÄLLOR:

- Matti Kolppanen (Vasa/Helsingfors) och Veikko Laakso (Vasa) via Tapio Parkkari, www.vaasalaisia.info

Jörgen Rönnback

Född: Vasa 1946

Bor: Pargas

Jörgen Rönnback är politices magister och lärare inom det fria bildningsväsendet. Han har även studerat historia och medicin. Under cirka två decennier arbetade han som planeringssekreterare vid Pargas stad. Han är en ivrig seglare och har under långa perioder undervisat blivande båtfolk i konsten att navigera.

Rönnbacks första bok, ungdomsboken *Farligt farvatten*, kom ut år 1987. Han har sedan dess skrivit ytterligare två ungdomsböcker samt en novellsamling. Senast var han aktuell med den historiska romanen *Löparen* (2011).

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Ett stycke finlandssvensk litteraturhistoria (Sahlgrens förlag Ab, 2001)

En stat i staten

– Brändö är en stat i staten, förklarar Sulo för mig. Och Brändöborna ett schack för sig. Mest bor här hamnbusar och småbrottslingar. Där bortom Metviken finns själva staden, men det är en annan värld, ska du veta. Där bor herrskapet, men också vanligt rejält folk. Som pojkarna i mitt kompani. Men en stadspojke vågar aldrig följa en Brändöflicka ända hem. Knappt längre än till bron. Bara så du vet, ifall det blir för dig att bo länge här. Precis som djuren har revir, har vi också pissat ut vårt. Till Brändö bro men inte längre. Han skratade lite åt sina ord och fortsatte:

– I somras var här ett stort slagsmål om kvinnor. En och annan som fick käftamentet tillknycklat. Så nog hade polismästarn att reda opp. Hietala heter han och är en stropp. Men inte har han det lätt. Är det inte bråk med stadsbor från Vöråstan och Kappsäcken så roar sig Brändöborna med att slåss sinsemellan, och det är blodiga uppgörelser minsann. Här finns Brändögång, Spinneriligan, Kuhnans seilurit och all världens zigenarpack. Synd egentligen att du hamnade hit. Du ville väl inte själv?

– Nä... eller jag vet inte...

Ur *Löparen* (2011) av Jörgen Rönnback

STADSDELEN BRÄNDÖ i Vasa hade tidigare rykte om sig att vara den tuffaste delen av staden. Redan år 1860 reagerade myndigheterna på att skumma typer hade slagit sig ner ute på Brändö, där de sålde svartsprit och sysslade med diverse fuffens. Hamnen och industrierna drog till sig också en del löst folk och fattigdomen var utbredd.

I Kuhnas hörn, som låg i korsningen mellan det som nu är Kråkfjärdsgratan och Brändövägen, gick det ibland vilt till. Kuhnas hörn var också samlingspunkten för *Kuhnan seilurit* (ungefär: Kuhnaseglare), ett av gängen i stadsdelen. Stadspojkarna stoppades mycket riktigt redan på Brändö bro. ”Kivi taskuun ja

Präntöölle”, hette det bland stadspojkarna: till Brändö med en sten i fickan. Brändögången slogs inte enbart med stadsbor utan också sinsemellan.

Efter kriget blev det så småningom lugnare på Brändö. Idag är stadsdelen säte för stadens kunskapsindustri, med universitetet i spetsen.

Det var författaren Venny Kontturi som etablerade talesättet om Brändö som en stat i staten.

KÄLLA:

- Peter Ehrström: Brändö – en stadsdel med själ, s. 95–99 (Scriptum, 2005)

Att skälla på månen

Lustigt att tänka sig
att man pressar sig fram
genom ett hav av meddelanden;
en kakafoni ohörbar

Och tänk vad allt åkerskålar
och trädantennar suger i sig:
Heavy Metal, Twilight Zone
och European Business Weekly
Plötsligt minns jag Laika
och hur vi stod på byvägen
i mörka novemberkvällen
I begrundan stod vi
i andakt och samhörighet
inför den lysande pricken;
en stjärna på vandring
ett namn på väg mot odödligheten
en hund på väg mot sin död
och stjärnhimlen var klar
som aldrig senare

Jag undrar vad Laika tänkte då
jag undrar vad pappa
och byborna tänkte

Kanske så här:

"Är det inte fantastiskt vad allt
människan kan; offra sin bästa vän"
eller så här:

"Sända iväg hundar
att skälla på månen"

Ur *En värld reducerad* (1990)
av Bror Rönholm

Pris 15 mk
ONSDAGEN DEN 6 NOVEMBER 1957

II sköts ut i rymden med nytt slags raketbränsle

(ENB) Nya avslöjanden om Sputnik II har nu gjorts av ryska
räftas att man har använt sig av ett nytt bränsle när man skic-
ningen väger lämnas dock inte. Det omtalas också att enbart
liten vägde omkr. 500 kg. Tidigare uppgifter gav

HÄLSNING TILL HUNDEN I MÄNEN

Bror Rönholm

Född: Korsholm 1949

Bor: Åbo

Bror Rönholm är filosofie magister, kulturredaktör och litteraturkritiker. År 1973 var han med om att grunda Författarnas Andelslag. Han har arbetat på tidningen Åbo Underrättelser sedan år 1979, först som allmänreporter och sedan år 1982 som kulturredaktör.

Rönholm debuterade som författare år 1990 med diktsamlingen *En värld reducerad*. Sedan dess har han utkommit med ytterligare lyrik samt prosadikter. Rönholm fick J.O. Tallqvists minnesstipendium år 1994 och belönades av Svenska kulturfonden år 2007 och Svenska litteratursällskapet år 2008. Senast har han varit aktuell med verket *Från en grop i sommaren*, en samling prosadikter som kom ut år 2007.

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Schildts förlag (www.schildts.fi/forfattare/ronnholm-bror.html)

SPUTNIK 2, världshistoriens andra satellit, sköts upp i rymden av Sovjetunionen den 3 november 1957. Ombord fanns hunden Laika, den första levande varelse som någonsin sänts ut i en omlopps bana kring jorden. Satelliten var inte byggd för att landa på jorden igen, så Laika hade inga chanser att överleva färden. Hunden torde i själva verket ha dött bara några timmar efter att satelliten sköts upp.

Sputnik 2 syntes bra med bara ögat under hösten och vintern 1957–58. Tidningarna publicerade kartor som visade när och hur man bäst kunde beskåda satelliten. Överflygningarna räckte vanligen inte mera än fem minuter, eftersom satelliten gick i en förhållandevis låg bana. Medan Sputnik 2 ännu var en nyhet, var det rätt vanligt att folk samlades för att tillsammans titta på satelliten.

Föregångaren Sputnik 1, världens första satellit, hade skjutits upp i rymden den 4 oktober 1957. Det innebar startskottet för rymdkapplöpningen under det kalla kriget. Ordet *sputnik* är ryska och betyder reskamrat. *Laika* betyder skällande.

KÄLLA:

- Wikipedia: Sputnik 2 (http://fi.wikipedia.org/wiki/Sputnik_2), Sputnik 1 (http://fi.wikipedia.org/wiki/Sputnik_1)

Infria Lenins förhoppningar om revolution

Lenin hoppades att vännerna i Finland skulle följa hans exempel men i Finland blev det varken oktober- eller novemberrevolution, frånsett en ansats i Vasa.

Den var så fredlig att den för det mesta fått vila i allsköns ro i arkiven.

Klockan tolv på dagen den 14 november 1917, stannar landet upp iorstrejk.

I Vasa tycks man vilja infria Lenins förhoppningar om revolution också i Finland. Stadens Revolutionära Arbetares Ledande Kommitté har bestämt sig för att överta kontrollen över vardagsverkligheten.

Lägesrapporterna från Vasa skrivs av Johannes Jääskeläinen, länssekreterare och högsta tjänsteman i länet dessa dagar eftersom hans överordnade, guvernören i länet, Juho Torppa, funnit tiderna så oroliga att han föredrar hemgården i Kelviå framom länsresidenset på Skolhusgatan i Vasa.

Ur Den sista fursten. En berättelse om Edvard Gylling (2009)
av Anna-Lisa Sahlström

Anna-Lisa Sahlström

Född: Vasa 1942

Bor: Vasa

Efter tjugotvå år som journalist beslöt Sahlström år 1985 att satsa på en bana som fri författare. Journalistiken hade lockat till större djupdykning och koncentration. Debuterat hade hon dock gjort redan tio år tidigare, med dokumentärboken *Arbetarstaden*. Arbetarnas och särskilt arbetarkvinnornas förhållanden har hon skildrat också i senare böcker. Förutom historiska verk har hon skrivit debattböcker, biografier och prosa. Senast har hon varit aktuell med *Den sista fursten, en berättelse om Edvard Gylling* (2009).

Genrevalet uppger hon att inte varit något val alls, eftersom verkligheten överträffar dikten. Målet med författarskapet är att begripa någonting om sammanhang och människor eller åtminstone ställa några frågor.

KÄLLOR:

- Söderströms förlag (www.soderstrom.fi)
- författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

LANDSHÖVDINGENS RESIDENS står i norra ändan av Skolhusgatan, vid randen av Marieparken i Vasa. Huset ritades av länsarkitekt Carl Axel Setterberg ursprungligen som ett privat palats för fabrikör Gustaf August Wasastjerna. Det nygotiska palatset stod klart år 1865. Trettio år senare, år 1895, inköptes fastigheten till staten som guvernörsresidens. I landshövdingens hus arbetade år 1918 den s.k. Vasasenaten.

En restaurerande ombyggnad gjordes år 1984–86, varefter lokaliteterna disponerades av länsstyrelsen i Vasa län. Efter den länsreform som strök Vasa län från kartan såldes byggnaden till Vasa stad. Huset började år 1997 användas av Österbottens museum.

Residenset är ett intressant exempel på historiserande bostadsarkitektur. Rumsindelningen och en del av den ursprungliga interiören i residenset har bevarats.

Landshövdingen var den högsta tjänstemannen i länet. Den sista landshövdingen i Vasa län var Tom Westergård (1991–97).

Efter Vasa brand år 1852 var det länsarkitekt Carl Axel Setterberg som fick i upp-

drag att rita en stadsplan för den nya staden, som man beslutat bygga på Klemetsö udde. Setterberg planerade även stadens viktigaste offentliga byggnader och många privata hus. Från Setterbergs ritbord kom förutom Wasastjernapalatset också bl.a. hovrättshuset, Trefaldighetskyrkan, den ortodoxa kyrkan, den nuvarande styrelsegården, gamla rådhuset (dvs. nuvarande Vasa övningsskolas gymnasium), Setterbergs hus på Strandgatan 6 och A.A. Levóns hus på Strandgatan 2 samt otaliga mindre, privata hus.

Ett minnesmärke över Carl Axel Setterberg restes år 1996 i ändan av Kyrkoesplanaden, strax intill Kaserntorget.

KÄLLOR:

- Museiverket, Bygdda kulturmiljöer av riksintresse (www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1709)
- Wikipedia: Lista över landshövdingar i Finland (http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_över_landshövdingar_i_Finland)
- Setterbergs Vasa – husen berättar i Nya Vasa (http://matkailu.vaasa.fi/pa_svenska/SE_GORA/Historiska_promenader_i_Vasa)

Vem e tu?

Här kan vi börja, vid Bennäs folkskola i Pedersöre kommun i Österbotten. Mitten av sextitalet.

Jag kliver ner för lärarbostadens nötta yttertrappa, går över den grusknastrande ännu morgontomma skolgården och ut genom grinden, svänger till höger längs landsvägen mot byn. Jag passerar vännen Carolas hus, hennes mamma syr fina klänningar åt folk och hennes pappa packar korv och kött på ÖK. Minkdoften från Hagbergs minkfarm sticker i näsan och jag möter en lång rad hundar längs vägkanten. En tant i huckle med mjölkkannan dinglande på styrstången trampar makligt förbi på väg till butiken. Den breda baken rullar från sida till sida. Den röda mangelstugan skymtar bakom träden, där brukar mamma och andra tanter mangla byk på en enorm elektrisk mangel. Hagbergs Hilda har nyckeln.

Ur *Vem e tu?* av Åsa Stenwall-Albjerg,

i *Obs! Klass* (red. Charlotte Sundström & Trygve Söderling, 2009)

Åsa Stenwall-Albjerg

Född: Pedersöre 1953

Bor: Esbo

Åsa Stenwall-Albjerg är litteraturhistoriker, forskare och kritiker. Hon arbetade år 1979–82 som lärare vid Nordens folkhögskola Biskops-Arnö i Sverige. År 1989 började hon undervisa vid Finns folkhögskola och Cityfolkhögskolan. Numera leder hon skrivarkurser på folkhögskolan Axxell City.

Stenwall-Albjerg debuterade som författare år 1979 med en biografi om Fredrika Runeberg, *Den frivilligt ödmjuka kvinnan*. Sedan dess har hon utkommit med ytterligare fem böcker, senast *Att jag vill nånting mer. Essäer om nordisk samtidsprosa* (2011), som prisbelönades av Svenska litteratursällskapet år 2012.

Stenwall-Albjerg har fått Svenska litteratursällskapets Estlanderska pris tre gånger (1988, 1997 och 2007).

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Schildts förlag (www.schildts.fi/forfattare/stenwall-albjerg-asa.html)

BENNÄS SKOLA grundades år 1892 som en gemensam skola för Bennäs och Lövä. Skolan låg då inte där den ligger nu utan ungefär en halv kilometer längre österut. Det nuvarande skolhuset byggdes år 1930. År 1990 fick skolan en tillbyggnad med klassrum, gymnastiksal och duschrum. Den äldre delen av skolan sanerades i gammal stil år 1995–96.

Vid skolstarten år 1892 var elevantalet 34. Läsåret 2011–12 hade skolan 62 elever.

Den första fasta folkskolan i Svenskfinland grundades år 1862 av Anders Svedberg (1832–1889) i Storsved i Munsala, Nykarleby. Svedbergs skola blev en föregångare inom hela den finländska skolvärlden och fick en central betydelse för folkbildningen i Svenska Österbotten. I skolhuset finns numera ett skolmuseum.

KÄLLA:

- Pedersöre kommun: Bennäs skola (www.pedersore.fi/index.php3?use=publisher&id=1299&lang=1&sektion=5)

luukala *(benk)* benkfisk -en -ar
 luukala *(Tehintei)* (äktä) benkfisk -en -ar
 luukalvo *(amat)* benhinna -an -or; pe-
 tröst -en
 luukalvontulehdus benhinneinflamma-
 tion -en -er; periostit -en -er
 luukkampa benkam -men -mar
 luukasvain (lääk) bentumör -en -er
 luukato (lääk) osteoporos -en; (yleisk)
 benskorhet -en
 luukeitto (ruok) bensopp|a -an -or;
 soppa på ben
 Luukkaa (Helsingin ulkoilualue) Luk
 Luukki (Espoossa) Luk
 luukku¹*A 1 luck|a -an -or; (aukko)
 glugg -en -ar; öppning -en -ar ► kel-

Nils-Börje Stormbom

Född: Vasa 1925

Bor: Vasa

Nils-Börje Stormbom är journalist, författare och översättare. Han har arbetat bl.a. vid Vasa- och Hufvudstadsbladet samt vid Rundradion.

Som författare debuterade Stormbom år 1950. Debutverket, diktsamlingen *Fragment*, följdes av fler skönlitterära verk, bl.a. den senmodernistiska diktsamlingen *In memoriam* (1953) och essäsamlingen *Pejlingar* (1973). Som författare har Stormbom blivit mest känd för sina inträngande monografier över författaren Väinö Linna och tidningsmannen Edvin Sundquist.

Stormbom har under hela sitt liv byggt broar mellan det svenska och det finska i Finland, inte minst genom sin synnerligen omfattande översättargärning. Han har översatt ett hundratal finskspråkiga verk till svenska, däribland Väinö Linnas *Okänd soldat* och s.k. torpartrilogi samt Urho Kekkonens brevsamling och politiska testamente *Ekudden*. Ännu mer unik blir Stormboms översättargärning av det faktum att han översätter såväl från finska till svenska som från svenska till finska.

Nils-Börje Stormbom förlänades år 1978 professors titel. Han har blivit prisbelönt som översättare ett tiotal gånger i Finland och Sverige.

KÄLLOR:

- Uppslagsverket Finland (www.uppslagsverket.fi)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

ÖVERSÄTTAREN är den som öppnar dörren till litteratur från andra kulturer, andra språkområden. En översättning ska fungera på samma villkor som originalverket; den ska inte behöva förklaras eller utredas. Detta ställer självfallet stränga krav på översättaren. Det räcker inte med att kunna två språk. Översättaren bör vara djupt förtrogen med bägge kulturerna.

Nils-Börje Stormboms närmast genialiska översättning av Väinö Linnas *Okänd soldat* är ett ypperligt exempel på detta. Linna har valt att bläsa liv i soldaterna i sin bok genom att låta dem tala genuina finska dialekter. Sådana kan naturligtvis inte direkt återges på ett annat språk. Stormbom valde därför att låta Hietanen, som i originalverket talar en typisk åboländsk dialekt, tala Gamla-karlebydialekt. Rokka, en annan nyckelperson som i den finska romanen talar en smattrande karelska, får i den svenska översättningen tala Borgådialekt.

Användningen av dialekter och slang var inte de enda utmaningarna för översättaren av *Okänd soldat*. Även de vapentekniska termerna ställde till med krångel. Rikssvenska läsare är ju t.ex. inte bekanta med ordet maskingevär, medan finlandssvenska läsare kan finna termen kulspruta lustig i en bok som handlar om det finska fortsättningskriget.

När översättaren har gjort ett bra jobb, tänker läsaren överhuvudtaget inte på att det är en översättning han läser. Översättaren glöms därför ofta bort. Finska staten ger årligen pris till översättare som gör finländsk litteratur bekant på andra språk. År 2011 gavs priset till María Martzoúkou, som översätter till grekiska.

KÄLLA:

- undervisnings- och kulturministeriet (www.minedu.fi/OPM/Puheet/2011/11/Valtion_ulkomaisen_kxntxjxpalkinnon_luovutustilaisuus.html?lang=fi)

Lämningar av stenåldersbosättning

Jag valde gamla vägen via Överpurmo. Den är vacker och ödlig och jag hade inte åkt den på länge. När jag såg skylten "Losten" fick jag en plötslig impuls och vek av. Tidigt i våras var jag med om en exkursion till Hundbacka. Ett stort område med lämningar av stenåldersbosättning. Arkeologiska kommissionen har gjort utgrävningar där och vi hade en kunnig guide som visade oss omkring.

Ur Det vete fåglarna (1995) av Wava Stürmer

Wava Stürmer

Född: 1929

Bor: Jakobstad

Wava Stürmer debuterade år 1955 med diktsamlingen *Bevingad vardag*. Efter ytterligare ett lyrikverk, *Därför att ljuset* (1967), och romanen *Ro, ro till Dödmansskär* (1967) kom diktsamlingen *Det är ett helvete att måla himlar* (1970). Det var då feministen Stürmer gjorde entré. Wava Stürmer var en av de första i Svenskfinland som skrev medvetna kvinnodikter. "Jag vill visa en bit av livet, hur det är och hur det kan vara. Kvinnlighet och livet som kvinna är återkommande teman i min produktion, och jag har alltid haft den kvinnliga aspekten på tillvaron som grund för det jag skriver", har Stürmer själv berättat.

Stürmer har också skrivit barnböcker, romaner och deckare samt radio- och teaterpjäser. År 2007 utgick hon med segern i KulturÖsterbottens manustävling kring svenskösterbottniska författarporträtt. I KulturÖsterbottens lyriktävling *Poesikalendern 2012* vann Stürmers dikt kategorin för mars månad.

Stürmer har senast varit aktuell med diktsamlingen *Samtidigt* (2011), som nominerades för Yles lyrikpris Den dansande björnen.

KÄLLOR:

- Finlands svenska litteraturhistoria, del II s. 287
- Jenna Hellström: Skulle det bli BRÖSTONER? Svenskösterbottniska författarporträtt (Scriptum, 2007)

HUNDBACKA STENÅLDERSBOPLATS i Purmo, Pedersöre antas vara en kustboplats för sälffångare under den sena kamkeramiska perioden, som inföll för mer än 4 000 år sedan. Hundbacka var vid denna tid en flat sandholme, som låg i en smal vik. Det dagens betraktare kan se är närmast gropar och vallar i terrängen. Groparna är hyddbottnar, grunder efter bostäder som stenåldersmänniskan valde att gräva ned i marken.

Arkeologiska utgrävningar gjordes på Hundbacka år 1979–81. Man hittade då bl.a. keramik, stenföremål, kvartsmaterial, slipstenar, flinta, bärnsten och benmaterial. De flesta fynd gjordes på ett djup om 10–30 centimeter under markytan, i och omkring hyddbottnarna. Man har räknat till ett sjuttioal hyddbottnar på platsen.

Hundbacka är en av de bäst bevarade fornlämningarna av denna typ i hela landet. Det beror på att området, sedan det övergavs av stenåldersmänniskan, inte har varit attraktivt vare sig för bosättning eller för odling.

Lostenen i Purmo är ett enormt flyttblock, som många anser vara det största i landet. I den steniga terrängen kring det sexton meter höga flyttblocket rörde sig förr i tiden lodjur; därav namnet Lostenen. Flyttblocket är så högt att det hette att man under en klar dag kunde se sju kyrktorn från toppen av stenen. Den som vågar klättra ända upp, ser numera endast några fodersilon skymta mellan trädtopparna.

KÄLLOR:

- Pedersöre kommun (www.pedersore.fi/index.php?use=publisher&id=4751&lang=1)
- Förhistoriska fasta fornlämningar i Södra Österbotten, Mellersta Österbotten och Österbotten (Museiverket, Etelä-Pohjanmaan liitto, Mellersta Österbottens förbund och Österbottens förbund, 1998)
- Peter Holmblad & Mikael Herrgård: Fornminnen i Österbotten – från neandertalare till sockenbor, s. 40–44 (Scriptum, 2005)
- Österbottens fornforskningssällskap r.f. / Lilian Pettersson-Smeds

Fartygets destination: Sverige

Dagen därpå spreds märkliga och oroande rykten i Siklax. Militär-lastbilar med flaken täckta av presenningar körde ned till Stranden, där skyddskårister höll vakt. Ett fartyg hade löpt in i Blacksnäs-fjärden och kastat ankar. Margareta visste berätta att en mängd obekanta finstalande passagerare de senaste dagarna hade medföljt firma Svensson & Holms bussar från Vasa, medförande en myckenhet av bagage som om de var stadda på långresa. Vid framkomsten till Siklax hade främlingarna inlogerats på resandehemmet i Forsby, i ungdomslokalen samt i privatbostäder. Enligt förlyudande övervakade militärpersonal trafiken i telefoncentralen, och inga rikssamtal fick förmedlas.

Margareta kunde vidare meddela att människor hela tiden kom och gick vid Österholms sommarvilla, som uppenbarligen tjänade som något slags högkvarter för det mystiska företaget. Flertalet var civilister – karlar, kvinnor och rent av barn. De tycktes nervösa och uppgjagade och höll livliga palavrer med militärerna i villan. Margareta försökte ta sig närmare i akt och mening att uppfatta vad som diskuterades. Eftersom man talade finska begrep hon inte allt, men hon fick ändå klart för sig att civilisterna ackorderade om att få följa med skutan som låg och väntade ute på fjärden. Man behövde inte vara någon större krutuppfinnare för att sluta sig till fartygets destination: Sverige.

Ur Eriks bok (2003) av Lars Sund

Lars Sund

Född: Jakobstad 1953

Bor: Uppsala, Sverige

Lars Sund är en av Svenskfinlands främsta berättarröster. Han debuterade år 1974 med en diktsamling men har därefter skrivit romaner. Mest känd är han för den s.k. Siklax-trilogin med *Colorado Avenue* (1991), *Lanthandlerskans son* (1997) och *Eriks bok* (2003). Senast var han aktuell med naturskildringen *En morgontrött fågelskådares bekännelser* (2010).

Sund har tilldelats flertalet stora litteraturpris både i Finland och i Sverige. Hans böcker har blivit översatta till finska, tyska, estniska och danska.

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Söderströms förlag (www.soderstrom.fi)

"Frihet är det bästa ting som sökas kan all världen kring."
Stella Polaris-monumentet i Nämtnäs, Närpes.

STELLA POLARIS hette den hemliga operation som gick ut på att föra över militärt underrättelsematerial och evakuera militär underrättelsepersonal från Finland till Sverige i september 1944, efter vapenstillståndet med Sovjetunionen. Det yttersta målet för operationen var att trygga den militära underrättelsetjänstens verksamhetsförutsättningar för den händelse att Sovjetunionen ockuperade Finland. Även om landet inte ockuperades, ville man ändå förhindra att det känsliga materialet hamnade i händerna på den röda skyddspolisen i Finland.

Den finska radiospaningen hade under fortsättningskriget nått legendariska höjder. De finska spanarna kunde tyda en betydande del av bl.a. den sovjetiska kodade radiotrafiken, vilket ofta hade stor, om inte rentav avgörande betydelse för hur händelserna vid fronten utvecklade sig. Radiospaningen hade målmedvetet byggts upp av överste Reino Hallamaa.

Minst 750 personer och 500 packlådor med utrustning, teknik, koder och dokument fraktades över till Sverige under en stormig höstnatt i september 1944. Färden gick framförallt från Nämtnäs i Närpes till Härnösand och Gävle i Sverige. Nämtnäs hade man valt som avseglingshamn av flera orsaker: hamnen låg avskilt, avståndet till Sverige var relativt kort och ortsborna kunde sällan finska.

Det var inte bara underrättelsepersonalen som evakuerades. Också familjerna följde med. Och även om operationen idag kan te sig spännande som en äventyrsroman, bör man minnas att Stella Polaris för många av de inblandade innebar ett svidande trauma, ibland livslångt exil.

På Österfjärdsvägen i Nämtnäs i Närpes finns ett monument till minne av operationen. *Stella polaris* är latin för polstjärnan.

KÄLLOR:

- Johanna Parikka Altenstedt: Stella Polaris – suuri suomalainen vakoilutarina (Docendo 2010)
- Stella Polaris (www.stellapolaris.net)
- Wikipedia: Stella Polaris (http://fi.wikipedia.org/wiki/Operaatio_Stella_Polaris)

De bästa dikterna

De bästa dikterna
skrivs med krita
på asfalt
som torkat i solen.
De varnar
för brännässlor och råttor
visar gångarna
inuti vinbärsbuskarna
där man kan ligga
och lyssna på moln
som häver sig i vinden
grus som knastrar under sandaler
och gummistövlar.
De berättar om takplåtens hetta
vid fullständigt sommarväder
och dess kyla
då hundarna skäller om hösten.
De upptäcker harspår i den ljusblå snön
och de första dropparna
från stuprännornas istappar
om våren.
De är som högsänningsledning
över vikar och sund
som vajrar
i flygplansvingar.

Ur Steg på hållplatsen (1977) av Jan-Christer Wahlbeck

Jan-Christer Wahlbeck

Född: Vasa 1948

Bor: Borgå

Jan-Christer Wahlbeck är psykolog, familjeterapeut, handledare och utbildare. Sin skönlitterära debut gjorde han år 1977 med lyriksamlingen *Steg på hållplatsen*. Förutom lyrik har han skrivit romaner och barnböcker samt psykologiska fackverk.

Wahlbeck har berättat att han under gymnasietiden började skriva lyrik, aforismer och noveller. Det var texter som sprang fram ur ensamhet och förtvivlan, texter som aldrig publicerades. Sedan gick det många år innan Wahlbeck började skriva igen. Han höll då på att bygga upp en vetenskaplig och akademisk karriär. "Den yrkesbanan skulle för mig ha inneburit att jag känslomässigt skulle ha 'torkat ut'. Författarskapet blev mitt sätt att vara skapande i relation till livets underverk", har Wahlbeck förklarat.

Wahlbeck skriver på två språk, svenska och finska. Senast var han aktuell med lyriksamlingen *Näkyjä arkielämässä. Arjen taikaa* (2007).

KÄLLOR:

- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare!
(<http://www2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=91>)
- Landskapsförfattare i Östra Nyland
(http://city.porvoo.fi/maakuntakirjailijat/sve/wahlbeck_jc.htm)
- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Österbotten

Vintern är längre här.

Mörkret. Tätare.

Här märker man

att bussar

är stora vänliga djur.

Att gatlampor

är mera som pärlor

än elektricitet.

Och man anar att schamanerna inte är döda.

Att de bara gått i ide.

Trolldom föds på upplyfta fjärdar.

Ur Regnskog (1992) av Curt West

Curt West

Född: San Fransisco, USA 1959 (uppvuxen i Vasa)

Bor: Pojo, Raseborg

Curt West är biolog, läkare och författare. Sina rötter har han i Sideby, men han tillbringade en stor del av sin barn- och ungdom i Vasa.

West fattade pennan och började skriva dikter efter att ha läst lyrik av Leonard Cohen och Federico Garcia Lorca. Debutverket, diktsamlingen *Teaterskolan* kom år 1990. West har sedan dess utkommit med ett stort antal diktverk samt barnböcker. Senast var han aktuell med barnboken *Lasse ensam hemma* (2008), som han skrivit tillsammans med andra författare.

KÄLLOR:

- Utbildningsstyrelsen: Möt finlandssvenska författare (www2.edu.fi/svenska/mlm/kirjailijakortti.php?id=94)
- Författardatabasen Bröstoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)

Kosmisk kalkyl

En natt stod jag vid fönstret
i mitt barndomshem i Lippjärv
(numera inköpt av tattare)
och begrundade kosmos –
dess storhet –
dess obegränsade begränsning.
Min själ steg ut i natten
genom rymder och helveten,
himlar och vintergator.

Jag fann meningens meningslöshet
och varats relativitet.
Men eftersom jag är en verklig filosof
sa jag inte: Människa, räkna stjärnorna
och känn din usla begränsning. *)
Utan jag påstod i stället:
Människan är dock det största
vi hittills funnit i universum.

Ja, jag vet ingen annan i det oändliga
– ingen mer än människan –
som skulle grubblat över oändlighetens gåta.

Som jag tänkte detta, fylldes mitt bröst av triumf.
Min själ svällde av stolthet
över att trots allt tillhöra en människa.
Jag rätade ut mig och
råkade oturligt nog
stöta omkull nattämbaret,
vars illaluktande innehåll jag glömt
att ta med
i mina kalkyler.

*) (Det är nämligen något över 2.000 stjärnor ögat kan urskilja
och vi är inte mer begränsade än att vi väl kan räkna så långt).

Ur Stämmor i nordannatten (1960) av Leo Ågren

Leo Ågren

Född: Lippjärv, Nykarleby 1928

Död: Stockholm, Sverige 1984

Leo Ågren var författare och typograf. Han debuterade år 1954 med den självbiografiska proletärschildringen *Hunger i skördetid*. Därefter gav han bl.a. ut den historiska romantrilogin *Kungsådern*, som följer en österbottnisk skogstorparsläkt från 1700-talet till krigsåret 1918. I sina två sista böcker, romanerna *Ballad* (1962) och *Krigshistoria* (1971), utforskade Ågren våldets mekanismer. Förutom prosa skrev han även lyrik och dramatik.

Leo Ågren – bror till författarna Erik Ågren, Gösta Ågren och Inga Ågren – anses vara den konstnärligt mest betydande av de svenskösterbottniska femtiotalsförfattarna. Han var medlem i författargruppen Liftraser.

KÄLLOR:

- Författardatabasen Brösttoner (www.kulturosterbotten.fi/forfattare)
- Finlands svenska litteraturhistoria, del 2 s. 246–247 (SLS 2000)

”1957 Nörråkers, Munsala. Författarföreningen Liftraser samlad till grundande möte: Ingmar Nykvist, Gösta [Ågren], Leo [Ågren], Ingolf Friman och värden Evert Huldén”. Ur Gösta Ågrens samlingar, Österbottens traditionsarkiv ÖTA 260.

LIFTRASER kallade sig en författargrupp, som bildades hösten 1957 hemma hos Evert Huldén (far till Lars Huldén) på Nörråkers i Monå, Nykarleby. Liftraser-författarna väckte livlig debatt bland annat genom att ta avstånd från begreppet bygdeförfattare. Dels upplevde de begreppet som begränsande, dels ansåg de att det litterära etablissemanget använde det i en nedsättande bemärkelse. Gruppen ställde sig i opposition till det som Evert Huldén kallade ”lekandet med porslinsbitar” i den finlands-svenska litteraturen. Man ville bröd och salt, för att citera ett annat ord av honom, dikt i sak.

Det hände stora saker inom litteraturen i Österbotten på 1950-talet. Svenska Österbottens litteraturförening hade grundats år 1950. Liftraser bildades år 1957. Det hade självfallet funnits författare i Österbotten också före 1950-talet, men nu började en ”egen”

svenskösterbottnisk litteratur växa fram. Författarkåren breddades med centrala namn såsom Evert Huldén, Inga-Britt Wik, Hans Fors, Leo Ågren, Wava Stürmer, Kurt Högnäs, Gösta Ågren och Lars Huldén.

Liftraser (ungefär ”den livskraftige”) var i den nordiska mytologin den ende man som undgick Ragnarök, gudarnas skymning dvs. jordens undergång. Tillsammans med Lif grundade han sedan ett nytt människosläkte.

KÄLLOR:

- Finlands svenska litteraturhistoria, del 2 s. 248–249 (SLS 2000)
- Lars Huldén: förord till En man gick genom stormen. Leo Ågrens liv och diktning av Gösta Ågren (www.nykarlebyvyyer.nu/SIDOR/texter/prosa/agreng/enman/01forord.htm)
- Wikipedia: Liv och Livtraser (<http://sv.wikipedia.org/wiki/Liftraser>)

Författarregister

A

Andtbacka, Ralf FÖ1:6; FÖ4:8
Attianese, Ann-Helen FÖ1:8

B

Berg, Maria (se Pali-Maj)
Berglund, Bernt FÖ2:6
Bergman, Siv FÖ2:8
Bergman, Torsten FÖ4:10
Bertell, Ann-Luise FÖ1:10
Björkholm, Edit FÖ2:10
Björkman, Lolan FÖ2:12
Björkskog, Doris FÖ3:8
Blomqvist, Greta FÖ4:12
Bondestam, Anna FÖ2:14
Boucht, Christer FÖ3:10; FÖ4:14
Brunell, Thomas FÖ4:16
Byggmästar, Eva-Stina FÖ3:12
Bäck, Håkan FÖ2:16
Bäck, Tomas Mikael FÖ1:12; FÖ4:18

D

Dahlgren, Alta FÖ2:18

E

Eklund, R.R. FÖ2:20
Emtö, Solveig FÖ3:14
Englund, Helge FÖ3:16
Enqvist, Jens FÖ4:20

F

Fogde, Uno FÖ1:14
Fors, Hans FÖ1:16

G

Gleisner, Marita FÖ1:18
Granholm, Olof FÖ2:22
Granvik, Erik FÖ2:24
Gripenberg, Catharina FÖ2:26

H

Hagman, Toivo FÖ2:28
Hedman, Kaj FÖ1:20
Hemmer, Jarl FÖ1:22
Herrgård, Elin FÖ2:30
Hoffman, Yvonne FÖ1:24; FÖ4:22
Holma, Birgit FÖ4:24
Huldén, Evert FÖ2:32
Huldén, J.J. FÖ1:26; FÖ3:18
Huldén, Lars FÖ1:30; FÖ3:24
Högholm, Gunnel FÖ3:26
Högnäs, Kurt FÖ1:32; FÖ4:26
Högnäs, Tor FÖ3:28
Högnäs-Sahlgren, Brita FÖ4:28

J

Jansson, Henrik FÖ3:30

K

Kackur, Stina FÖ4:30
Kankkonen, Stig FÖ4:32
Klinkmann, Sven-Erik FÖ1:34
Krokkfors, Hjalmar FÖ2:34

L

Levlin, Kurt FÖ3:32
Lindén, Gurli FÖ3:34
Lund, Hjördis FÖ4:34
Lybeck, Mikael FÖ2:36
Lång, Fredrik FÖ2:38; FÖ3:36
Långbacka, Ralf FÖ4:36

M

Michelson, Roy FÖ1:36; FÖ4:38

N

Nielsen, Ulrika FÖ3:38
von Numers, Gund FÖ3:40
Nygren, A.J. FÖ2:40
Nylund, Anna FÖ3:42
Nylund, Gunnar FÖ3:44
Nynäs, Carina FÖ4:40
Nystrand, Mathias FÖ1:38
Nyström, Anni FÖ1:40; FÖ4:42
Nyström, Carita FÖ1:4; FÖ3:46

P

Pali-Maj (Berg, Maria) FÖ2:42

R

Rabb, Solveig FÖ1:42
Rossi, Oscar FÖ3:48
Rundt, Dennis FÖ3:50
Runeberg, J.L. FÖ1:44
Rönnback, Jörgen FÖ4:44
Rönholm, Bror FÖ4:46

S

Sahlström, Anna-Lisa FÖ1:46; FÖ4:48
Sandström, Peter FÖ2:44
Skog, Metha FÖ3:52
Slotte, Alexander FÖ3:54
Starck, Arlette FÖ2:46
Stenwall-Albjerg, Åsa FÖ4:50
Stockhammar, Hilma FÖ2:48
Stormbom, Nils-Börje FÖ4:52
Stürmer, Wava FÖ1:48; FÖ4:54
Sund, Lars FÖ1:50; FÖ3:56; FÖ4:56

Sundgren, Tatiana FÖ2:50
Södergran, Matilda FÖ2:52

T

Taivassalo, Hannele Mikaela FÖ3:58
Tallmark, Alfred FÖ2:54
Tegengren, Jacob FÖ1:52
Topelius, Zacharias FÖ1:54

W

Wacklin, Sara FÖ3:60
Wahlbeck, Jan-Christer FÖ4:58
West, Curt FÖ4:60
Wik, Inga-Britt FÖ2:56
Wikman, Anita FÖ1:56
Willner, Sven FÖ3:6
von Wright, Heidi FÖ3:62

Å

Ågren, Erik FÖ2:58; FÖ4:6
Ågren, Gösta FÖ1:58
Ågren, Leo FÖ4:62
Åsbacka, Robert FÖ1:60

Ö

Österberg, Anna-Lisa FÖ2:60
Östman, Catharina FÖ2:62

FÖRKLARING:

FÖ1: Författarnas Österbotten, del 1 (2009)
FÖ2: Författarnas Österbotten, del 2 (2010)
FÖ3: Författarnas Österbotten, del 3 (2011)
FÖ4: Författarnas Österbotten, del 4 (2012)

Exempel:
FÖ1:32 – Författarnas Österbotten, del 1, sida 32

Välkommen på en fjärde rundvandring i Författarnas Österbotten!

Vår litterära odysseé inleds denna gång i Lippjärv i Nykarleby, i bröderna Ågrens barndomshem, där modern gjorde det som alla föräldrar borde göra, ofta och mycket: läste för sina barn. Det var andakt i backstugan, när mor Olga slog sig ner och läste högt i eldskenet från spisen.

Färden går sedan vidare via Kronoby och Kevlax till fiskehamnen i Kaskö. Innan vi vet ordet av har vi hamnat på andra sidan jorden, i Nome i Alaska. Sedan återvänder vi till Österbotten och paddlar nerför Nykarleby älv, stiftar bekantskap med den österbottenska gården och går runt, runt, runt i en jungfrudans. Vi får läsa om häxjakten i Österbotten och hästens betydelse för vårt land under kriget. Vi får lära oss hur de bästa dikterna skrivs och hur vass användes förr i världen. Vi besöker Hundbacka stenåldersboplatz i Purmo, Karleby torg, Bennäs folkskola, Nedervetil kyrka, Stella Polaris-minnesmärket i Närpes och många, många andra platser.

När rundvandringen är slut, är vi tillbaka där vi började: i Lippjärv.

Författarnas Österbotten ges ut av KulturÖsterbotten vid samkommunen Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur (SÖFUK) som en del av litteraturprojektet Brösttoner. Läs mera:

www.kulturosterbotten.fi/brosttoner

KulturÖsterbotten är en del av
Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur

ISSN: 1798-0801